

ДНЕВНИКЪ

(СТЕНОГРАФИЧЕСКИ)

НА

VII^{ТО} ОБИКНОВЕННО НАРОДНО СЪБРАНИЕ (ПЪРВА РЕДОВНА СЕССИЯ).

—18328—

XVIII Засѣдание, Петъкъ, 19 Ноемврий, 1893 год.

(Отворено въ 1¹/₂ часа подиръ пладиѣ, подъ прѣдсѣдателството на подпрѣдсѣдателя г-на Хр. Никифоровъ).

Отсѣдствуватъ прѣдставителитѣ: А. П. Семерджи-евъ, Атанасъ Краевъ, Ат. Пулевъ, Георги Данчевъ, Д-ръ Помяновъ, Д-ръ Т. Гатевъ, Д-ръ Калпакловъ, Д-ръ Золотовичъ, Димитръ Стояновъ, Данаилъ Караджовъ, Ев. Друмевъ, Ив. Халачевъ, Ив. Хаджиеновъ, Ив. Андоновъ, Ив. Стояновъ, М. Миневъ, Манчо Маневъ, Начо Стояновъ, Неджибъ-Бей Чилингировъ, Петръ Шоповъ, Ст. Симеоновъ, Ст. Паница и Хасанъ-Бей.

Прѣдсѣд.: (Звъни). Засѣданието се отваря. Отъ цѣлото число прѣдставители, въ днешното засѣдание присѣдствуватъ 124 души. Има, значи, законното число прѣдставители, за да се отвори засѣданието и да се пристъпи къмъ разглежданието положенитѣ на дневния редъ въпроси.

На дневния редъ за днешното засѣдание имаме само: докладъ отъ комисията на Министерството на Правосѣдието, по законопроекта за разрѣшението на лихварскитѣ дѣла въ Черноморския край.

Прѣди да се пристъпи къмъ разглежданието положенитѣ на дневния редъ въпроси, съобщавамъ на Събранието, че г-нъ прѣдсѣдателятъ е разрѣшилъ отпускъ на слѣдующитѣ г-да прѣдставители: на г-на Георги Данчевъ 10 дневенъ, на г-на Тако Пѣевъ 10 дневенъ и на г-на Атанасъ Краева тоже 10 дневенъ отпускъ.

Ще се пристъпи къмъ разглежданието доклада на комисията по М-ството на Правосѣдието.

Докл. Кр. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Азъ моля, отъ страна на комисията и отъ своя страна,

извинение отъ васъ, за това, дѣто доклада си напечатахме и ви прѣдставихме не мотивиранъ. Не успѣхме да дадемъ на печатницата мотивиранъ докладъ, и по тази причина азъ ще бѣдж задълженъ да докладвамъ законопроекта тѣй, както е изработенъ отъ комисията, съ съгласието на г-на М-ра на Правосѣдието, като ще имамъ честта, гдѣто мисля, че е нужно, или гдѣто ще поискате, да давамъ обяснения. Но прѣди всичко, длъженъ съмъ да прѣдпоставя нѣколко думи въобще за лихоимството.

Лихоимство като кажемъ, всички трепваме отъ страхъ, щомъ си припомнимъ хората, които сж страдали отъ него. Ще се спрѣ на думата „лихоимци“, защото въ законопроекта стои думата лихвари, а въ прѣработения проектъ е замѣнена съ думата „лихоимци“.

Комисията, като имаме прѣдъ видъ, че да бѣдешъ лихваръ въ границитѣ на закона, не е нито злодѣяние, нито най-малко прѣстѣпно дѣяние, спрѣ се на думата „лихваръ“ и по прѣдложението на единъ членъ отъ комисията, замѣни думата „лихваръ“ съ думата „лихоимецъ“, като остава за напрѣдъ въ българ. законодателенъ языкъ, въ языка по финансовата частъ, съ думата „лихвари“ да се разбиратъ онѣзи, които даватъ пари съ такава лихва, каквато допуца закона; а съ думата „лихоимци“ да се разбиратъ онѣзи, които даватъ пари съ по-голяма лихва отъ тази, която допуца закона. Тази дума, най-послѣ, не е нова въ нашия языкъ. Съ неѣ е наименуванъ единъ дѣйствующъ днесъ у насъ, въ прѣводъ

турски „законъ за лихонството“, именно онзи, който датира отъ 16-й Шеваль 1286 година. Вие знаете, г-да прѣдставители, че е въ сила у насъ тоя законъ; но той като е издаденъ прѣди толкова десетолѣтия, при владичество на този народъ, отъ който се освободихме, не е напълно цѣлѣсообразенъ, съ ония закони противъ лихонството: каквито има въ нѣкои други държави; но пакъ въпросниятъ законъ ограждава колко-годѣ хората, що с принудени да заематъ отъ такива лица, които разполагатъ съ пари. Лихонството, че е единъ отъ най-ужаснитѣ бичове, особено за нашитѣ земледѣлци — това е безспорно. Извѣстно е на всички ви, че често у насъ се зематъ баснословни лихви: по 100 и 150 на 0/0 годишно! Това зло е толкова голѣмо, щото съсипе икономическото състояние на българскитѣ земледѣлци. Това е безбожна експлоатация на труда на простодушнитѣ земледѣлци. Лихонцитѣ у насъ, за жалость, не сж само отъ търговското съсловие; но често пѣти въ това число влизатъ и хора отъ други съсловия. Даже по нѣкога се упражняватъ въ лихонство и хора, които иматъ светото звание да проповѣдватъ отъ олтаря Спасителевото учение. Това е фактъ неоспоримъ.

Но за да можемъ да се боримъ срѣщу това зло, не можемъ съ този законопроектъ, който ще докладвамъ, защото той е внесенъ съ специална цѣль: за разрѣшение тѣй нарѣченитѣ лихварски дѣла въ два окръга, именно Варненския и Силистренския.

За да се помогне съ рационални срѣдства противъ лихонството, въобще въ Българското Княжество, необходимо е да се изработи другъ законъ, който да не бѣде само за извѣстни окръзи, а за цѣлата българска държава. Този законъ, който трѣбва да се издаде рано или късно, и колкото по-рано се издаде, толкова по-добрѣ, ще бѣде силно спомагателно срѣдство противъ това, което крие българския селянинъ. Най-рационално срѣдство за помагане на земледѣлцитѣ ще станѣтъ, разбира се, земледѣлческитѣ каси, подпомагани отъ народната ни банка и отъ друга земледѣлческа банка, която би се създавала. Подпомагатъ още, въ това отношение, и съществуващитѣ днесъ у насъ, въ доста голѣмо число, тѣй нарѣчени взаимно-спестовни дружества.

Въ други държави има закони много по-добри противъ лихонството, отъ колкото е у насъ дѣйствующия турски законъ отъ 16-й Шеваль 1286 година, който не прѣдвижда углавно наказание. Напримѣръ, французитѣ иматъ законъ отъ 19-й Декемврий 1850 година, който въ 1-й членъ прѣдвижда, щото всѣко рѣшение, издадено по гражданско или търговско дѣло, чрѣзъ което се констатира, че е земена лихва по-голѣма, отъ тази, която се допуща отъ закона, да се праща въ прѣписъ на надлѣжния прокуроръ за распореждане, за да се наказва виновния. Другъ единъ членъ отъ този французскій законъ установява наказание отъ 6 дена до 6 мѣсеца за пръвъ пѣтъ и една година за втори пѣтъ, за всички онѣзи лихонци, които незаконно упражняватъ това занятие, ако и да иматъ патентъ отъ най-висока цѣна.

На такива лихонци, освѣнъ наказанието затворъ, взима се още и глоба, която се равнява на половината отъ заетия капиталъ.

Отъ по-новитѣ законодателства, на пр. Германскій законъ отъ 1880 година, установява се още по-голѣмо наказание. Тамъ се прѣдвижда глоба отъ 3 хиляди до 15 хиляди марки, тѣ сж повече отъ 18 хиляди лева глоба, която съдилището може да наложи и същеврѣменно още и наказание затворъ отъ 3 мѣсеца до 1 година. Но пакъ германското законодателство, при всичкитѣ тѣзи строги мѣрки, е намѣрило, че не е достатъчно гарантиранъ пуждающия се селянинъ отъ заемане пари, та въ 1892 година, въ германския райхстагъ е внесенъ законопроектъ за допълнение на строгия този законъ противъ лихонцитѣ.

Ще поменѣ още едно законодателство, именно австрийското, отъ 1883 година. Тамъ законътъ прѣдвижда до 4 хиляди фиоринта глоба, т. е. повече отъ 8 хиляди лева, и затворъ до двѣ години на такива господа, които извършатъ прѣстѣплението лихонство.

Азъ, г-да прѣдставители, тѣзи работи наведохъ за това, защото чухъ отъ много наши другари да се правятъ упрѣки на комисията, защо ти не се е постарала да спомогне на злото, колкото е възможно по-нашироко, като рѣши, щото внесенитъ отъ Министерството на Правосъдието законопроектъ да бѣде приспособенъ не само за два окръга, но за всичкитѣ окръзи на Княжеството. Но това не бѣше възможно, защото за тази работа се изискваше едно по-добро обсъждане, и защото този проектъ е внесенъ специално, вслѣдствие рѣшението постановено отъ III-то Обикновено Нар. Събрание, на 24 Декемврий 1883 год., което рѣшение, ако и да нѣма сила на законъ, защото не е утвърдено отъ Държавния Глава, но пакъ прѣдлѣжеше по законодателенъ редъ да се внесе законъ, чрѣзъ който, като се прогласи за педѣйствително това рѣшение отъ 24 Декемврий 1883 год., да се даде ходъ на онѣзи дѣла, които сж спрѣни въ Варненския и Силистренския окръзи, по силата на споменѣното рѣшение. Слѣдъ това, г-да прѣдставители, азъ пристѣпямъ къмъ докладване законопроекта членъ по членъ, както е измѣненъ отъ комисията, въ съгласие съ г-на М-ра на Правосъдието, като слѣдъ всѣки членъ си запазвамъ правото да давамъ обяснения, ако намѣрихъ за добрѣ или ако ми се поискатъ. (Чете):

„Законъ за разрѣшение лихварскитѣ дѣла въ Варненското и Силистренското окръжия“.

Лазаръ Дуковъ: Азъ намирамъ за по-добрѣ заглавието да гласи тѣй: „Законъ за разрѣшението лихварскитѣ дѣла въ Княжеството“, за това, защото има други документи разисквани въ 1883 година и се е разрѣшилъ въпросния споръ за Балчикъ и Варна, а сега тукъ се казва и за Силистра. Да видимъ сега, нѣма ли такива дѣла и въ Пловдивския окръгъ и въ други мѣста. За ради това, като се гони цѣльта да удовлетвори закона тѣзи, които сж зели подъ лихва пари, съ повече отъ 120/0, нека стане заглавието така: „Законъ за лих-

варските дѣла въ Княжеството“ и да се ползватъ и другитѣ хора, а да не правимъ за всѣка околия и окръгъ банка закони. За това, ако се направи законъ, да се приеме за цѣлото Княжество, съ което ще се удовлетвори хората, както въ Варненския и Силистренския, тъй и въ другитѣ окръзи. Не е малко нѣщо. Ако погледнемъ, когато се е внесълъ този въпросъ, ясно се доказва, че борчътъ е билъ около 200.000 турски лири и сж дали 15.000 прошения тогава, а сега може да сж станѣли повече. Това нѣщо е написано въ дневницитѣ на Нар. Събрание. За това, при такъвъ единъ важенъ законъ да не оставаме да се ползватъ само двата окръга, а цѣлото Княжество. За това, моля поч. комисия да се съгласи и да се каже така: „Законъ за разрѣшението на лихварскитѣ дѣла въ Княжеството“.

М-ръ Славковъ: Г-да прѣдставители! Вие виждате, че ние не правимъ съ настоящия законъ, законъ специаленъ за лихоимството въ България. Правителството се е намѣрило въ необходимостъ, да създаде настоящия законъ, защото дѣлата повдигнати, въ Черноморското крайбрѣжие, се влекатъ още отъ турско врѣме, когато турското правителство е било заставено да състави комисия отъ страна на Варненския и Тулчанския мюесарифи за урежданието на тоя въпросъ, но тази комисия по неизвѣстни причини не се съставила и както виждате отъ доклада на Министерството, българското правителство, или по-добрѣ М-ра на Правосъдието прѣзъ 1883 година се принудилъ да внесе прѣдложение въ Нар. Събрание, за да се спрѣтъ тия дѣла, като е било отредено отъ сжщото Събрание, една специална комисия да отиде на мѣстото, за да изучи въпроса обстоятелствено, да направи докладъ, слѣдъ което да се внесе въ Нар. Събрание за разрѣшение.

Въ Турция, законъ за лихоимцитѣ има създаденъ отъ мѣсець Шеваль 1280 год., такива подобни закони има, както каза и г-нъ докладчикътъ и въ Франция, Германия, Австрия и въ Италия. Тамъ иматъ специални закони, по които се наказватъ лихоимцитѣ. И ние днесъ се занимаваме съ тоя въпросъ и то специално съ земледѣлцитѣ длъжници къмъ лихоимцитѣ въ Варненско и частъ отъ Силистренско, защото по-повече отъ тамъ е повдигнатъ въпросътъ. Има рѣшения още въ турско врѣме, издадени срѣщу длъжници земледѣлци и тѣзи рѣшения, по едно опрѣдѣление на кассацията, били испращани да се разгледватъ по кассационенъ редъ въ апелациитѣ. Не искамъ да кажа, че тѣзи рѣшения не сж почивали на законни основания; но все таки, нужно се е видѣло да минаватъ прѣзъ едно по-обстоятелствено прѣглеждане. Ето защо създадохме единъ законъ само за земледѣлцитѣ живущи въ тѣзи два окръга, защото тамъ се е осѣтила най-голѣма нужда. Зеленицата у насъ и сега сжществува и ще сжществува. Каквито мѣрки и да се взематъ противъ това зло, то не може да се искорени. Но тукъ, въ тѣзи два окръга, е билъ най-голѣмия сатѣръ за земледѣлцитѣ, и то по слѣдующитѣ причини:

въ тѣзи мѣстности когато става изобилие, става до немощностъ, а по нѣкога пакъ по 2, 3 и 4 години, хората не могатъ да взематъ сѣмето, което сж положили въ земята. Ето защо, тѣзи хора лихоимци намиратъ тамъ най-добъръ теренъ да се заселватъ, да даватъ пари подъ различни условия и даденитѣ пари въ 2 — 3 години, ставатъ, два, три и петъ пѣти повече. Ние нѣмаме друга страна, гдѣто слѣдъ едно изобилие отъ 4 и 5 години, да настанѣтъ 4—5 години неплодородни; а тамъ е правило 3—4 години да има плодородие, а 3—4 години да нѣма — исключенията сж редки. Тамъ именно е и пострадало земледѣлческото население. Следователно, самото Турско правителство, че и Българското правителство, се е намѣрило въ необходимостъ, да помисли: какво трѣбва да се направи въ тази страна, особено за земледѣлческата класа, която е била подпаднала подъ ударитѣ на лихоимцитѣ. Ако направимъ законъ общъ за цѣла България, то на мѣсто да постигнемъ добро, на мѣсто да постигнемъ цѣлѣта, която гони г-нъ Дуковъ, ние ще направимъ да пропадне търговията. Всѣки единъ търговецъ, който е продалъ две — три антери на земледѣлца, всѣки единъ който е далъ на земледѣлца пари съ законна лихва, или пъкъ е продалъ каквато и да била стока, ще си потърси паритѣ по тефтеръ, но длъжникътъ земледѣлецъ може да му каже: господине, вие искате тѣзи пари отъ лихварски заемъ. Далъ си ми 5 лева, а искамъ 55 лева. Така щото, ще се заведѣтъ, искове ще се натрупатъ процеси, ще се даватъ кѣтви и на мѣсто да направимъ вѣжди, ще извадимъ очи.

За това, моля Нар. Събрание, да се не съгласява съ прѣдложението на г-на Лазара Дуковъ.

Доклад: Г-да прѣдставители! Следъ рѣчѣта на г-на М-ра на Правосъдието, азъ малко имамъ да кажа за да възража на г-на Провадийский народенъ прѣдставителъ Лазара Дуковъ. Само това ще науча, че въ сжществуващия у насъ законъ за лихоимството се прѣдвиздатъ почти сжщитѣ доказателни срѣдства, каквито прѣдвизда и тоя законопроектъ за лихоимскитѣ дѣла, и който законъ, до издаванетоъ на новъ, ще има сила. Въ единъ членъ на тоя законъ се казва, че не се позволява чрѣзъ свидѣтелски доказателства да се доказва сжществуванетоъ въ записа на повече отъ допуснатата отъ закона лихва. Но съ издаванетоъ прѣзъ 1878 год. Врѣм. Сжд. Правила, тоя членъ отъ Турския Законъ за лихоимството, не се прилагаше тъй, както е изложенъ, колкото се отнася до процесуалнитѣ му наредби, а се прилагаша, за доказване исканията и възраженията, респективнитѣ членове отъ Врѣм. Сждеб. Правила, които допускахъ и свидѣтелски доказателства. Само, слѣдъ приеманieto новия „Законъ за Гражданското Сждопроизводство“, свидѣтелски доказателства не се допускатъ; но това е само за договори, за сдѣлки извършени слѣдъ обнародванетоъ на новия Законъ за Гражданското Сждопроизводство.

Г-нъ Провадийскиятъ народенъ прѣдставителъ, нека бѣде добъръ да се съгласи сега, че този проектъ трѣбва да стане законъ зарадъ тамъ, за кѣдѣто е прѣдзначенъ; защото, отъ единъ законопроектъ внесенъ само за извѣстна цѣль, не можемъ въ комисията, или въ Нар. Събрание тукъ, да правимъ законъ съ друго назначение. Никой не въспира г-на Провадийския народенъ прѣдставителъ да внесе пѣленъ законопроектъ противъ лихонимството или да помоли г-на М-ра на Правосъдието да побърза да внесе такъвъ, какъвто той и всички искаме; но настоящия законопроектъ трѣбва да се гласува за тази цѣль, за която е прѣдзначенъ. Вие виждате, че този проектъ просто прѣдвижда, съдържа двѣ сжщественни нѣща. Първо, дава отъ ново ходъ на спрѣнитѣ дѣла, вслѣдствие рѣшението на III-то Обикновенно Нар. Събрание отъ 1883 год., което рѣшение, както казахъ, нѣма сила на законъ, защото не е утвърдено отъ Държавний Глава, и второ, обезсилва онѣзи само рѣшения, които сж издадени отъ апелативнитѣ сѣдилища, тъй да се каже, по кассационенъ редъ, по който редъ Върховниятъ Кас. Сѣдъ съ едно свое рѣшение, истълкува какъ да се прилага чл. 939 отъ Врѣм. Сѣд. Правила, като казва, че когато надлѣжниятъ апелативенъ сѣдъ прѣглежда едно рѣшение, издадено отъ сѣдилищата на прѣдипното владичество, той трѣбва да гледа: да ли въ онова врѣме е издадено рѣшението съобразно съ законитѣ, които тогава сж дѣйствували, за да може такъвъ рѣшение да има законна сила. Повече почти нищо не съдържа този законопроектъ, освѣнъ дѣто налага за тия дѣла и распитване странитѣ, което право нашитѣ сѣдилища иматъ, по новия законъ за Гражданското Сѣдопроизводство, но го прилагатъ по свое усмотрѣние.

Азъ свършвамъ, като моля да се приеме тъй заглавието както е поставено, защото иначе, азъ се боия да не би г-нъ М-ръ на Правосъдието да оттегли тоя законопроектъ. Повтарямъ, не може единъ проектъ внесенъ за извѣстна работа, да се приеме за друга, да се обръща на проектъ за по-голѣма работа. Законъ за по-голѣма работа изисква и по-голѣмо обсъждане и отъ М-ра и отъ комисията и отъ депутатитѣ. За това, трѣбва да се спремъ и да свършимъ съ приеманieto на заглавието, както си е. А дѣто стои че е за два окръга, отъ това не трѣбва никакъ да се стрѣскаме, защото не е сега първи пѣтъ дѣто се издаватъ такива закони, защото и въ други държави сж издавани закони само за извѣстни окръзи.

Ст. Любомски: Г-да прѣдставители! Ми се чини, че ние правимъ голѣма грѣшка, като озаглавяваме единъ граждански законъ съ такова позорно название (Доклад. Кр. Мирски: Протестирамъ!), като казваме законъ за лихонимци. Азъ съмъ съгласенъ за названието както бѣше дадено на проекта напрѣдъ, а именно „законъ за разрѣшението на лихварскитѣ дѣла въ Черноморския край“. Но не съмъ съгласенъ за да се тури такова заглавие: „законъ за разрѣшение лихонимскитѣ

дѣла въ Варненското и Силистренското окръжия“. Защото лихонимството е позорно и криминално прѣстъпление. А между прочемъ, придаваме на закона граждански характеръ.

Толкозъ има да кажъ.

Л. Дуковъ: Г-да прѣдставители! Нашата разлика е твърдѣ близо; азъ не прѣпятствувамъ на закона, нито на това, което казва г-нъ М-ра. Ние не искаме да принудимъ г-на М-ра да оттегли законопроекта; такава цѣль нѣмаме, а за да може закона да бѣде полѣзенъ и за другитѣ. Заради това, азъ ще отговорѣ въ три пункта на г-на М-ра. Той казва, че се прави законъ за земледѣлци, защото имало земледѣлци да дължатъ такива пари. Азъ мисля че, ако се казва думата земледѣлци, и, ако и въ други окръжия има такива да дължатъ, тогавъ настоявамъ и тѣ да се ползватъ отъ този законъ; нека бѣде за всичкитѣ земледѣлци. Второ, казва, че не е специаленъ законъ за всички, а изключително само зарадъ тия два окръга. Азъ разбирамъ, че единъ законъ щомъ мине прѣзъ Събраниято отъ което, ако се приеме, трѣбва да се утвърди, и той става вече специаленъ законъ; но веднѣжъ утвърденъ, той е вече официаленъ, трѣба да бѣде въ сила и да се прилага за всички на практика. Трето, не можъ да се съгласимъ съ това дѣто се каза, че щѣли да бѣдѣтъ привиквани да даватъ всичкитѣ хора прошения. Защото, чл. 2-й много ясно казва, че ще се разбиратъ такива дѣла, които съдържатъ лихва повече отъ 12 на стотѣ. И третия членъ на ново пояснява това, щото нѣма защо да се боимъ. Зарадъ туй, ако стане заглавието такова, нѣма какво зло.

Колкото за това дѣто Добричкитѣ народенъ прѣдставителъ г-нъ Мирский, докладчикъ на комисията, каза, че се бои г-нъ М-ръ да не оттегли проекта, азъ се чудя и незнамъ защо ще го оттегли, ако не се съгласимъ да го приемемъ както се прѣдлага. Отъ дѣ знае той това? Ние просто приемаме закона изцѣло за да се подобри съ него положението на онеправданитѣ земледѣлци въ страната; ако той мисли за добръ, така да се приеме, то и ние мислимъ какъ по-добръ да се направи. Ако се вижда по-злѣ съ притурянieto на тазъ редакция, която прѣдлагамъ, азъ нѣмамъ нищо тогава противъ. Но, ако правимъ този законъ съ цѣль да се ползватъ отъ него всичкитѣ български граждани, отъ друга страна, като нѣмамъ нищо противъ г-нъ М-ра, азъ пакъ настоявамъ да се каже: „за разрѣшение лихонимскитѣ дѣла въ Княжеството“. И моля да се приеме, защото ако се приеме такава редакция, нѣма какво г. М-рътъ да се обиди, като мисля, че съ туй законътъ поясненъ ще бѣде, и защото, азъ съ почитание и уважение говорѣ зарадъ това къмъ г-на М-ра.

Доклад.: Само това ще кажъ, че, ако се промѣни заглавието на настоящия проектъ, азъ ще се откажъ да го докладвамъ. Защото законитѣ трѣбва всѣкога да се правятъ по извѣстна система и редъ; а сега се прави прѣдложение, не по установения редъ; не виждаме прѣд-

ложение подписано от повече от $\frac{1}{4}$ на представителите, нито пък има за това издаден височайше одобрен доклад, а се предлага току така да се направи общ закон, което не може да стане.

Юр. Йонов: Аз се присъединявам към мнението на г-на Любомски, понеже то беше много развито.

Я. Чучарков: Напълно съм съгласен с мнението на г-на Дукова да се измени заглавието на настоящия проект. Защото, аз, като мировий съдия въ гр. Орѣхово, съм имал честта да разгледам няколко такива дѣла и съм ги прѣстановявал, понеже тѣ подлѣжат на разглеждане от лихварската комисиия. Слѣдователно, и за там трѣба да има значение този закон. И там има мѣсто да се прилага. Нима подобните дѣла въ другите окрѣжи трѣба да останат под хаскръ? Затова присъединявам се към прѣложението на г-на Дукова, и моля да се приеме заглавието на настоящия законопроект тъй както той го прѣдложи.

Доклад.: Възражението на втория Провадийски народен прѣдставител г-на Чучаркова не е основателно. Защото, ако той като мировий съдия е правилъ беззакония, не трѣба и ние сега тук да ги правимъ. Като е спиралъ рѣшаванieto на такива дѣла въ Орѣховско, когато рѣшението е било само за Черноморския край, то на основание на кой законъ е правилъ това?

Ан. Васевъ: Г-да прѣдставители! Както г-нъ докладчикътъ тъй сѣщо и г-нъ М-рътъ обяснихъ причината за внасянето на този законопроектъ. Законътъ, както е извѣстно, могатъ да бѣдятъ общи и които могатъ да иматъ значение и сила въ цѣлата държава, но могатъ да бѣдятъ и частни било за извѣстни мѣста, било за извѣстни лица и съсловия. Настоящиятъ законъ е частенъ, специаленъ за извѣстни мѣста — за Варненското и Силистренското окрѣжия. Г-нъ докладчикътъ обясни, че проектътъ е носилъ заглавие за Черноморския край, но за да не би съ това заглавие да се разбиратъ и мѣста, гдѣто нѣма такива дѣла, и да не би сѣдилищата да се затрудняватъ и да се чудятъ кои окрѣжи се разбиратъ, трѣбваше да се даде едно по точно географическо опрѣдѣление на мѣстността. Слѣдъ това комисията, като изучи доклада на г-на М-ра, намѣри че такива дѣла най-много е имало въ тѣзи двѣ окрѣжия, именно въ Варненското и Силистренското, и опрѣдѣли щото този законъ да има сила само за тѣзи двѣ окрѣжия. Прѣдлага ни се сега, вмѣсто специаленъ, само за двѣ окрѣжия, този законъ да бѣде общъ за цѣлото Княжество. Това не може да се приеме, първо по изказаните съображения отъ г-на докладчика, че народното прѣдставителство е сезирано въ настоящия случай да удовлетвори економическите нужди на извѣстна мѣстность, нужди съзнати и които трѣбва да се удовлетвори. Изучавания на лихварския въпросъ, какъ стои той въ цѣлото княжество, може да е имало много, но може да сѣ били недостатъчни и правителството не е било

приготвено да сезира народното прѣдставителство съ общъ законъ за лихварството. М-вото като не е могло да изработи за скоро такъвъ общъ законъ за цѣлото княжество, а пъкъ отъ друга страна като е виждало належаща нужда за окрѣжията Варненско и Силистренско, въ които осязателно се чувствува пакостта и врѣдата отъ това лихонимство, внася този проектъ специално за тия двѣ окрѣжия. Слѣдователно, трѣбва да приемемъ този законъ, както се прѣдлага за извѣстни мѣстности.

Г-нъ М-рътъ въ своя докладъ е описалъ произхождението на това лихонимство и неговите причини въ тѣзи окрѣжи. Казва ни се, че слѣдъ Кримската война, когато населението имало нужда отъ пари — слѣдъ една война винаги на грѣба на населението се истеглюватъ отъ държавите много приходи — и отъ друга страна, по причина на неурожая, това население е имало нужда да взима пари въ заемъ. Гладенъ човѣкъ най-послѣ какво иска? Ако е принуденъ и 100 на 0/0 да дава лихва, той ще вземе пари за да се нахрани, а утрѣ ще може ли да ги плати, то е въпросъ на бѣдѣщето. Но знаете, българинътъ е търпеливъ и честенъ и щомъ се е задължилъ, той плаща: продавалъ си е добитъка и хранитѣ, само и само да се исплати, а като е видѣлъ, че не може да се исплати, промѣнявалъ е, прѣправилъ е записа, така щото дългътъ му се е увеличавалъ до неимовѣрность. И земледѣлците сѣ дошли до такова плачевно положение. А пъкъ съ внесения законопроектъ, иска се да имъ се помогне. Освѣтъ туй, този законъ не ще дѣйствува въ сѣщитѣ тѣзи окрѣжи за всички лихварски записи, т. е. за всички заеми, които земледѣлческото население до днесъ е сключило, а ще дѣйствува специално, както това се вижда отъ чл. 3-й на проекта, за заеми, сключени само до освобождението на България. Защото този законъ ако би да прѣд-вижда разглежданieto на заеми въ Варненското и Силистренското окрѣжия, сключени и слѣдъ освобождението, то не можеше да има мотиви, защо този сѣщи законъ да не се распростира и къмъ другите части на Княжеството. Понеже изключителните обстоятелства слѣдъ Кримската война, именно до освобождението, сѣ накарали земледѣлците въ окрѣжията Варненско и Силистренско да бѣдятъ натоварени съ голѣми дългове и лихви, то тѣзи изключителни обстоятелства искатъ и изключителни закони само за една частъ на Княжеството. Слѣдователно, щомъ законопроектъ е прѣставенъ само за този край на Княжеството, гдѣто се е осѣтила най-голѣма нужда отъ него, то ние трѣбва да го приемемъ само за него. Ако нуждата отъ такъвъ законъ се чувствуваше отъ всички български земледѣлци, то азъ би билъ първи, който да се съглася; но този въпросъ трѣбва да се обсъди основателно, като се изучатъ условията за да може да се прилага въ всички мѣста въ Княжеството, и тогава да има единъ общъ законъ за цѣлото княжество. Но настоящиятъ законъ трѣбва да се приеме така, както е прѣдложенъ, т. е., само за двата окрѣжа.

Относително до предложението на г-на Любомски, че думата „лихоимецъ“ вмѣсто „лихваръ“ била позорна, ще си позволя да кажа, че разгледана тази дума, не изразява туй понятие, което г-нъ докладчикътъ изложи. Ако кажемъ само лихваръ, то се разбира човѣкъ, който дава пари подъ лихва; но тази лихва законна ли е или не е? Този, който дава пари подъ лихва, подчинява ли се на закона, или не иска ли да взема незаслужено пари отъ единъ честенъ човѣкъ или пъкъ иска да оползотвори своя капиталъ, до колкото позволяватъ общественитѣ интереси и до колкото държавнитѣ закони допускатъ да се оползотворява този капиталъ? Когато единъ човѣкъ взема пари подъ лихва, той иска да си услужи съ чуждия капиталъ и, въ сѣщото врѣме, онзи който е далъ капитала си да се ползува съ извѣстни опредѣлени отъ закона проценти. Туй е *лихваръ*. А *лихоимецъ* се казва този, който взема проценти по-големи отъ ония, които сж опредѣлени въ закона. Българитѣ казватъ: „лихъ човѣкъ“ — лошъ човѣкъ, „имецъ“ — отъ има, а „лихоимство“, която дума носи старославянски коренъ, ще рече *вземаніе лихъ* — вземаніе излишно, непозволено. Ми се чини, че ако въ закона и въ языка сме взели толкозъ чуждестранни думи, за да може да се изрази нѣкое понятие, за което нашиятъ языкъ не е достатъченъ, защо да не си послужимъ съ една дума отъ нашия языкъ, която изразява на пълно понятието.

Прѣдъ видъ на туй, за да нѣма нужда закона отъ по дълги обяснения, трѣбваше да кажемъ, че подъ думитѣ *лихварски дѣла* се разбиратъ тѣзи и тѣзи дѣла, а подъ думитѣ *лихоимски дѣла* тѣзи. И азъ моля г-да прѣдставителитѣ, да се съгласятъ напълно съ названието на закона, което е дадено отъ комисията, а именно, да си остане „законъ за разрѣшение лихоимскитѣ дѣла въ Варненското и Силистренското окръжия“.

М-ръ П. Славковъ: Мисля, г-да прѣдставители, че въпросътъ е доволно разясненъ, и да се разисква по-нататъкъ считамъ за излишно. Само ще добавя това, че прѣдставителътъ, който каза, че билъ Орѣховски Мирови Сѣдия и спрѣлъ разглежданіето на такивото дѣла, не е направилъ съ това добръ; още повече, че това е било едно рѣшение на Нар. Събрание, което не е било санкционирано отъ Държавния Глава, то не е било законъ, и негова милостъ не можеше да прави никакви сѣдейски распореждания, които сж вънъ отъ законитѣ на страната. Ако днесъ този законъ се приеме отъ Нар. Събрание а не се утвърди отъ Държавния Глава, само по себе си се разбира, че той нѣма да има сила.

Колкото до настояванието на г-на Дукова, азъ ще помоля г-да народнитѣ прѣдставители, да се не съгласяватъ съ него, и г-нъ Дуковъ да не настоява на това си исканіе, защото въ самия законопроектъ е казано, че той се отнася до дѣла по заеми на земледѣлци извършени *до освобождението на България*; той не се отнася изобщо до всички дѣла по заеми, т. е. и за ония, извършени подиръ освобождението. Вие виждате, че този законъ е специаленъ само за окръжията Вар-

ненско и Силистренско и той никакъ не се простира по нататъкъ за други мѣста на Княжеството. Ако искате да измѣните това заглавие, съ това ще дадете по-обширна смисълъ на този законъ, но въ такъвъ случай, само по себе си се разбира, че има нужда такъвъ законъ подробно да се изучи и допълни, защото тѣй, както е сега за сега, не отговаря на заглавието, което г-нъ Лазаръ Дуковъ иска да му даде. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ).

Прѣдсѣд.: Понеже сж говорили вече седемъ души, питамъ Събранието: желае ли то още да се говори? (Едни гласове: Желаетъ. Други: Не желае). Който желае да се говори, да си вдигне ржката. (Меншество). Прѣкращаватъ се дебатитѣ.

Ще се гласува заглавието на закона, първо, какво го прѣдлага комисията и, ако не се приеме, ще се гласува споредъ предложението на г-нъ Лазара Дуковъ, което се поддържа отъ г-на Чучаркова. Който не приема заглавието на закона, тѣй както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Единъ вдига). Само единъ вдига. Значи, приема се.

Доклад. Кр. Мирски: (Чете).

„Чл. 1. Лихоимскитѣ дѣла въ Варненското и Силистренското окръжия се разгледватъ отъ надлѣжнитѣ сѣдилища.“

Ат. Арсениевъ: Г-да прѣдставители! Членъ първи гласи, че лихоимскитѣ дѣла въ Варненското и Силистренското окръжия се разгледватъ отъ надлѣжнитѣ сѣдилища... (Не се чуе. Гласове: По високо!). Този членъ се прѣдлага на разискване, не тѣй както е въ законопроекта на г-на М-ра, а както е редактиранъ отъ комисията; за туй, азъ ще моля да се прибавятъ въ края на сѣщия членъ думитѣ „споредъ цѣната на иска“, за да не би при разглежданіето на тия дѣла да ставатъ прѣрекания, именно на кой сѣдъ принадлежи правото да гледа извѣстно дѣло.

Доклад.: Тия думи комисията мислѣше да приложи, но отъ послѣ счете за излишно да прави това, тѣй като се разбира, че мировитѣ и окръжни сѣдилища ще гледатъ тия дѣла. Опредѣлено е въ гражданскитѣ закони, кои дѣла могатъ да се гледатъ прѣдъ мировия сѣдия и кои прѣдъ окръжния сѣдъ.

Ан. Васевъ: Г-да прѣдставители! Излишни намирамъ тия думи и по това съображение, че въпросътъ за подсѣдността на дѣлата не може да се опредѣлява въ специални закони. Това се опредѣлява отъ закона за гражданското сѣдопроизводство. Слѣдователно, всѣки граждански искъ, на кой сѣдъ е подсѣденъ, това е опредѣлено. Тукъ е достатъчно ясно отъ това, гдѣто е казано „отъ надлѣжнитѣ сѣдилища.“ По мѣсто, по компетентностъ и пр. да се опредѣли тукъ е излишно.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 1-й тѣй, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад: (Чете)

Чл. 2. Лихоимски записи сж онѣзи, по които се възражава, че съдържатъ лихва по-голяма отъ дванадесетъ на сто годишно.“

Прѣдсѣд.: Ше се гласува. Който не приема чл. 2-й тѣй, както се прѣчете отъ г-на докладчика, да си вдигне ръката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад: (Чете)

Чл. 3. Лихоимски дѣла се считатъ онѣзи, които сж заведени или ще се заведатъ прѣдъ сѣдилищата по лихоимски записи, издадени по заеми, сключени до освобождението на Княжеството отъ земледѣлци, жители на окръжията, означени въ чл. 1-й.

За такъвизъ се считатъ и дѣлата, които сж заведени или ще се заведатъ по чл. 9-й на тоя законъ.“

Д. Йовевъ: Г-да прѣдставители! Азъ разбирамъ съдържанието на тоя членъ тѣй, че той иска да даде една дефиниция на ония дѣла, които ще има да се разгледватъ, споредъ прѣдписанията на настоящия законъ. Но както е редактиранъ членътъ, ми се чини, че не дава надлѣжната дефиниция на дѣлата, които влизатъ подъ дѣйствието на тоя законъ; за туй искамъ да прѣдложѣ едно допълнение на тая редакция, за да се разбира, кои дѣла освѣнъ дѣлата, които може да бѣдѣтъ разгледани по прѣдписанията на настоящия законъ, подлѣжѣтъ подъ сѣщия законъ. Чл. 3-й казва (Чете): „Лихоимски дѣла се считатъ онѣзи, които сж заведени или ще се заведатъ прѣдъ сѣдилищата по лихоимски записи, издадени по заеми, сключени до освобождението на Княжеството, отъ земледѣлци, жители на окръжията, означени въ чл. 1-й.“

Въ добавѣкъ на това, ще се разгледватъ и ония дѣла, които иматъ сѣщото происхождение, които сж гледани еднажъ отъ сѣдилищата, но само че не сж изпълнени. Азъ допушамъ, че има възможность една частъ отъ тия дѣла да сж измѣнени и да не се разбира за тѣхъ, нито отъ редакцията на чл. 3-й, нито отъ онай на чл. 9-й. Твърдѣ е възможно да има такива лихоимски дѣла, които водѣтъ началото си отъ прѣди освобождението, но подиръ това да сж видоизмѣнени и да не може да се узнае, отъ прѣдставенитѣ на сѣдилището книжа, отъ гдѣ водѣтъ началото си тия дѣла. Твърдѣ е възможно заимодавецътъ да се е отнесълъ до сѣдилището и прѣдъ видъ на това, че е искалъ да икономиса врѣме, да се е съгласилъ съ длѣжника, да се промѣни записъ, съ нова дата, подиръ освобождението, и по такъвъ начинъ тоя дългъ ще излезе вѣнъ отъ редакцията на чл. чл. 3-й и 9-й отъ тоя законъ. За туй, азъ мислѣ, че редакцията на чл. 3-й трѣбѣ да се допълни съ една фраза, а именно, че началото на такива лихоимски дѣла, ако не се вижда отъ самитѣ записи, може да бѣде доказвано чрѣзъ други записи, чрѣзъ свидѣтелски показания, чрѣзъ клѣтва и пр. По тоя начинъ, ще се даде възможность да се не пропуска тѣхъ отъ дѣйствието на тоя законъ такива дѣла, които водѣтъ началото си отъ прѣди освобождението, но послѣ по тѣхъ сж направени нови записи.

М-ръ П. Славковъ: Това което прѣдлага г-нъ Дико Поевъ, ако се приеме, отъ една страна членътъ ще бѣде много натрупанъ, а отъ друга, това го има въ чл. 7-й отъ настоящия законъ. Освѣнъ въ чл. 3-й; но и въ чл. 7-й има тази материя, която той иска да прокара съ изказаната отъ него мисль. Може да се допусне, че старитѣ записи отъ турско врѣме да се промѣнявани слѣдъ освобождението и да носѣтъ нова дата. Но тукъ въ чл. 7-й се казва, че на длѣжниците се дава право да доказватъ, че тия записи произстичатъ още отъ турско врѣме отъ лихоимски заемъ, чрѣзъ писма или тефтери, чрѣзъ свидѣтели, чрѣзъ распитване странитѣ и най-послѣ чрѣзъ клѣтва и пр. Какво по-вече отъ това? Ние разтързваме рѣцѣтъ на длѣжниците по цѣлата линия, да могатъ да доказватъ и да се защищаватъ. Г-нъ Дуковъ напимѣръ да кажемъ, има по единъ записъ да взема отъ мене една сума. Азъ ще докажѣ, че тоя записъ, който въ турско врѣме е билъ за 100 лева, порастналъ е на 2000 лева. Напимѣръ: въ 1877 година записътъ е билъ за 100 лева, въ 1878 година за 150 лева, въ 1879 год. за 200 лева и т. н. т. Това доказване ще става чрѣзъ старитѣ записи, което допушѣ чл. 7-й и сѣдилищата ще обръщатъ внимание на тѣхъ. Това, което иска г-нъ Поевъ, съдържа се въ чл. 7-й и нѣма нужда да се повтарѣ въ чл. 3-й сѣщата алинея.

Доклад: Г-да прѣдставители! Слѣдъ това, което обясни г-нъ М-рътъ, азъ мислѣ, че г-нъ Поевъ ще си оттегли прѣдложението, за допълнение чл. 3-й отъ настоящия Законъ. Азъ още това ще добавѣ, за да остане записано въ протоколитѣ и да се знае, че тоя чл. 3-й се отнася и до заеми записитѣ, на които сж подновени. И именно за сѣщата цѣль комисията прибави, слѣдъ думата „издадени“ въ членъ 2-й, алинея 1-а отъ законопроекта на г-на М-ра, и думитѣ: „по заеми, сключени“. Тия думи нѣмаше въ проекта на г-на М-ра, тамъ гласи (Чете): „Лихварски дѣла се считатъ дѣлата, които сж заведени или ще се заведатъ прѣдъ сѣдилищата по лихварски записи, издадени до освобождението на Княжеството, отъ живущи въ Черноморския край земледѣлци“; а тукъ гласи: „Лихоимски дѣла се считатъ онѣзи, които сж заведени или ще се заведатъ прѣдъ сѣдилищата по лихоимски записи, издадени по заеми, сключени до освобождението на Княжеството отъ земледѣлци, жители на окръжията, означени въ членъ 1-й“. Това е мисль достатъчно.

Д. Йовевъ: Намѣрението ми не бѣше нито да прѣтрупвамъ закона, нито само да говорѣ, а да се обясни по-добре съдържанието на чл. 3-й. Прѣдъ видъ, обаче, на обясненията, дадени както отъ г-на М-ра, така сѣщо и отъ г-на докладчика, азъ виждамъ, че отъ чл. 3-й се разбира, че ще се гледатъ споредъ настоящия законъ и всички дѣла произходящи отъ заеми, а не отъ записи, до освобождението на България. Сѣщо виждамъ, че началото на сключванието на заемитѣ, допушѣ се да се доказва, било чрѣзъ писма или тефтери, било чрѣзъ свидѣтели, било чрѣзъ распитване на странитѣ, било най-

послѣ чрѣзъ клѣтва. Прѣдъ видъ на това, оттеглявамъ прѣдложението си.

Ив. Стойновъ: Г-да прѣдставители! По тоя чл. 3-й азъ виждамъ тукъ, че ние узаконяваме едни записи, които споредъ закона сж изсрочени. Защото, казано е тукъ: „Лихоимски дѣла се считатъ онѣзи, които сж заведени или ще се заведѣтъ прѣдъ сѣдилищата по лихоимски записи, издадени по заеми, сключени до освобождението на Княжеството, отъ земледѣлци, жители на окръжията, означени въ чл. 1-й“. Гдѣто ще рѣче, издадени до освобождението на България. Отъ тогава до сега имаме 16 години; значи, записитѣ сж изсрочени. Ако ние приемемъ да се завеждатъ дѣла по записи отъ турско врѣме, ние казваме на сѣдилищата: тия записи, сж законни. И като казваме това, даваме възможност на лихоимцитѣ да възбуждатъ дѣла за стари дългове. Гдѣто ще рѣче, идемъ да узаконимъ нѣкои изсрочени записи, на които притѣжателитѣ, ако сега немогѣтъ да зематъ паритѣ си, на основание на тоя членъ ще ги искатъ. Прѣдъ видъ на това, вижда ми се, че трѣбва да измѣнимъ редакцията на тоя членъ тѣй, че дѣла които сж били заведени и прѣкратени по причини — изложени въ доклада на г-на М-ра, както и дѣла които не сж били завеждани и прѣкратявани, а записитѣ сж стояли до сега тѣй, както сж били направени прѣди освобождението, като изсрочени, заемодавецѣтъ да нѣма право да търси суммата.

Прѣдъ видъ на това, добрѣ ще бѣде да се съгласи г-нъ М-рът и докладчикѣтъ да се не узаконяватъ записи, които до сега не сж влизали въ сѣдилищата.

М-ръ П. Славковъ: Ако би да се появѣтъ, нѣкои записи на които срока да е истекълъ, само по себѣ си се разбира че сѣдилищата нѣма да имъ даждѣтъ понататѣшенъ ходъ. Тукъ се говори за лихоимски записи, по заеми, сключени до освобождението на Княжеството. Може да е промѣняванъ отъ послѣ записа, но заема е направенъ въ турско врѣме. Ако отъ освобождението на България насамъ има 16 години, а термина въ закона за просрочване на единъ записъ е 15, само по себѣ си излиза, че нѣма да има сѣдилище, което да не зима въ внимание срока.

Доклад.: Г-да прѣдставители! И да бѣше казано въ чл. 3-й „издадени до освобождението“ а не „по заеми сключени до освобождението“, пакъ е излишно да се прави измѣнение на тоя членъ, а трѣбва да се приеме, както е редактиранъ отъ комиссията. Тоя въпросъ се подигна въ комиссията, но г-нъ Стойновъ не е да не знае — защото това е извѣстно — че единъ длъжникъ може да се осѣди за заемъ направенъ и прѣди 50 г., ако той не възрази. Извѣстно е, че не всѣкога сѣдилищата зиматъ въ уважение давностния срокъ; ако отвѣтника мълчи — осѣждатъ го и за заемъ, направенъ прѣди 50 години. Тия дѣла нѣма да се гледатъ само по тоя законъ, но и по гражданския законъ и по закона за гражданското сѣдопроизводство, до колкото тѣ непротиворѣчатъ на настоящия законъ.

Ан. Башевъ: Азъ поддържамъ тоже мнѣнието на г-на докладчика, че не е умѣстно исканието на г-на Стойнова. Никакъвъ законъ неможе да каже нѣкому: не завеждай дѣла. Сѣдилището е открито, може нѣкой да подаде исково прошение за такава дивотия, щото нито сѣдѣтъ, нито самия ищецъ да знае какво иска. Зависи обаче отъ сѣда, да ли той ще счете за умѣстенъ и доказанъ искѣтъ, да ли ще го счете основателенъ и доказанъ, или не. Сѣдѣтъ ex officio, самъ отъ себѣ си, може да не приеме да разгледва такива дѣла, които сж противъ вѣрата и противъ нравственността и по дѣла такива, за които има изрично запрѣщение отъ законитѣ. Това е право на сѣдилищата. Всички други дѣла разгледватъ. Какъ ще рѣши единъ сѣдъ едно дѣло, това зависи отъ състезанията на едната и другата страна. Г-нъ Стойновъ, като адвокатъ, не е да незнае извѣстенъ членъ отъ Отоманския Граждански Законъ, който казва, че и по единъ изсроченъ записъ, ако отвѣтникѣтъ признае дългѣтъ си, и каже: наистина дължамъ тия пари, пакъ се осѣжда да ги плати. Значи, давността остава да ѣ оцѣни по волята си самия длъжникъ. Ако длъжникѣтъ признае, че има 15 год. отъ какъ е направенъ заема, има право да каже: тоя дългъ е погасенъ, но може да е нѣкой свѣстенъ човѣкъ и да признае, че дължи и че трѣбва да плати; тогава да ли сѣдилището ще каже: не бива?

Прѣдъ видъ на туй, въ чл. 3-й е казапо, че може да се завеждатъ всѣкакви дѣла, но щомъ има възражение, че сж лихоимски, отъ отвѣтника зависи да направи възражение, че сж истекли 15 год. и дългѣтъ е погасенъ. Въ такъвъ случай, сѣдѣтъ ще влезе въ разгледанието на тоя въпросъ и ако намѣри, че има доказателства за просрочванието на дълга, ще отхвърли искѣтъ; но ако отвѣтникѣтъ не възбуди тоя въпросъ, ще го осѣди да заплати дълга си.

Прѣдъ видъ на туй, моля да не се дава друга редакция на чл. 3-й, освѣнтъ онази, която е дадена отъ комиссията.

Ив. Стойновъ: Цѣльта, която гонѣхъ, е цѣль за всички понятна. Именно, азъ искахъ да се обясни, да не би сѣдилищата инакъ да тълкуватъ думитѣ: „или ще се заведѣтъ прѣдъ сѣдилищата“, та да се разбира и за онѣи записи, издадени прѣди 15—16 год. Щомъ признаемъ въ тоя членъ че лихоимски дѣла сж онѣзи „които сж заведени или ще се заведѣтъ“, положително казваме, *считатъ се* и свѣршено. Ние трѣбва да кажемъ, какво се счита и какво не. Ако ли ние кажемъ, че лихоимски дѣла се считатъ заведенитѣ, или които ще се заведѣтъ, ако кажемъ условно, другъ е въпроса и нѣмаше защо да се възбужда отъ мене въпросъ за изсроченитѣ записи. Моята цѣль бѣше, да се обясни въ протоколитѣ, ще ли тия записи да минаватъ за валидни, или по общитѣ закони ще се считатъ за изсрочени. Щомъ отъ г-на М-ра, отъ докладчика и отъ члена на комиссията г-на Башева чухъ, че ще се считатъ за изсрочени и че щомъ се възбуди въпросъ отъ отвѣтника,

нѣма да се считатъ за валидни, нѣма съмнѣние, че законътъ както си е, ще бѣде удовлетворителенъ. Но когато се пишѣтъ закони, било би по-хубаво, на мѣсто хората да ги тълкуватъ, да бѣдѣтъ сами истълкувани. По-добрѣ е, ако бѣхме казали съ една забѣлѣжка, че записи, които не сѣ влизали въ сѣдилищата, не сѣ спирани отъ никакви наши власти, и сѣ просрочени, то тѣ се считатъ не валидни и заемодавецътъ не може да иска паритѣ си. Ако г-нъ докладчикъ се съгласи да се тури такава забѣлѣжка къмъ чл. 3-й, законътъ ще бѣде по-ясенъ. Най-сетнѣ, азъ считамъ, че законътъ е уясненъ, защото и отъ г-на М-ра и отъ докладчика и отъ члена на комисията г-на Башева се каза, че тоя въпросъ е билъ възбуденъ въ комисията и че тя е имала прѣдъ видъ, какво по такива записи, щомъ сѣ изсрочени, заемодавецътъ не може да иска на основание на тѣхъ суммата означена въ записи.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 3-й тѣй, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад.: (Чете)

„Чл. 4. Не само мировитѣ, но и окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища сѣ длѣжни, както прѣди разглеждане дѣлото, тѣй и слѣдъ изслушване обясненията на странитѣ, да склоняватъ сѣдищитѣ се на спогодба, и само въ случай на несполука да постановяватъ рѣшение“.

По тоя въпросъ у насъ има закони. Казано е за това въ закона за гражданското сѣдопроизводство, а особено въ отдѣла на тоя законъ за мировитѣ сѣдии; но комисията намѣри за по-добрѣ, че трѣбва да се постанови това задѣлжение и тукъ, за да се прилага обязательно и по ония дѣла, които първостепенно се завеждатъ, или ще се заведѣтъ въ общитѣ сѣдилища.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 4-й тѣй, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад.: (Чете) „Чл. 5. Лихоимскитѣ дѣла въ окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища се разглеждатъ съ участие на прѣдставителъ отъ прокурорския надзоръ“.

Любомски: Въ горния чл. 4-й на настоящия законъ, допуснахъ е, че и въ окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища се прѣдлага спогождане. Ще моля Нар. Събрание да приеме въ чл. 5-й (Шумъ. — Гласове: Гласуванъ е чл. 4-й).

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли нѣкой да говори по чл. 5-й?

Любомски: За 5-й членъ ще говоря и азъ. Въ чл. 5-й се установява да има прокурорски надзоръ при окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища. Азъ моля да се допусне въ този членъ, че прокурорскиятъ надзоръ участвува и въ мировитѣ сѣдилища. Като отстъпихме въ горния членъ, то трѣбва да го има и тукъ, тѣй щото да дадемъ възможностъ на селянитѣ да бѣдѣтъ защитени отъ единъ човѣкъ, който разбира тѣзи дѣла, понеже тѣзи дѣла сѣ единъ видъ измама и за това би трѣбвало да има прокуроръ да защитава тамъ онеправданитѣ.

Ан: Башевъ: Г-да прѣдставители! Идеята изказана

отъ г-на Любомски е прѣкрасна въ това отношение, че желателно би било прокурорския надзоръ да участвува при разглеждането на такива дѣла, но за жалостъ, има законъ, който опрѣдѣля прокуроритѣ въ кои сѣдилища функциониратъ. Прокурори има при окръжнитѣ и апелативни сѣдилища и при Върховния Кассационенъ Сѣдъ. При мировитѣ сѣдии нѣма. Така щото, ако можеше да се каже да установимъ прокурори и при мировитѣ сѣдии, би било възможно, само въ такъвъ случай, ако се измѣнеше законътъ за сѣдоустройство, който опрѣдѣля кѣдѣ трѣбва да има прокурори. По тази причина, съжалявамъ че въ този случай не може да се удовлетвори исканието на г-на Любомски.

Иор. Йоновъ: Азъ пакъ повтарямъ да кажа, че се присъединявамъ къмъ мнѣнието на г-на Любомски. Г-нъ Башевъ се явява и казва да имало прокурори само въ окръжнитѣ сѣдилища. Защо? Не ще е злѣ да има и въ околийскитѣ градове. И ние искаме да имаме прокурори, а не само въ окръжнитѣ градове.

Ст. Любомски: Г-да прѣдставители! Въ дадения законъ още отъ заглавието забѣлѣжихъ, че ние не го наричаме както слѣдва. Чл. 4-й, който минъ, казва: (Шумъ). Азъ мисля, че като се приеме това, което е казано въ този чл. 4-й и въ 5-й, ако стане отстъпление, ще направимъ добрѣ. Азъ прѣдъ видъ на нещастнитѣ и неразвити селяни, моля да се направи отстъпка, и ако се турятъ такива выражения, нѣма да бѣде противозаконно и смѣшно. Вотъ, тѣй.

М-ръ Славковъ: Исканието на г-на Любомски се съдържа до нѣйдѣ въ чл. 5-й. Вие виждате тукъ, че окръжнитѣ, апелативнитѣ и мировитѣ сѣдилища сѣ длѣжни, или по-добрѣ въ обязанностъ имъ се прѣдписва да се стараятъ да помиряватъ странитѣ, и само когато не може да се дойде до спогодба, издава се рѣшение. Ако се подигне процесъ, ние знаемъ, че процесътъ не се спира само въ първата инстанция — мировий сѣдия — а отива въ окр. сѣдъ, апелацията и кассацията. Никога да не мислимъ, че щомъ отидатъ странитѣ у мировий сѣдия, каквото рѣши той, всѣки ще прѣклони глава. До гдѣто не се похлопа на тритѣ врати, кесията не се отвързва. Щомъ длѣжникътъ види, че не е доволенъ отъ защитата или не е можалъ да докаже своето право, ще апелира прѣдъ окр. сѣдъ, и безъ друго тамъ ще има на страната си и защитата на прокурора. Въ такъвъ случай, ако се приеме прѣдложението на г-на Любомски, безъ друго ще трѣбватъ 10—15 прокурори, което е непрактично и до нѣйдѣ обременително за хазната. Ето защо, азъ моля да се приеме члена, както е въ проекта.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 5-й тѣй, както го прочете г-нъ докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад.: (Чете)

„Чл. 6. Договорната лихва по лихоимскитѣ дѣла не може да бѣде по-голяма отъ дванадесетъ на стотъ годишно; ако е уговорена по-голяма, тя се намалява до дванадесетъ на стотъ. Тази лихва тече само до 24-й Дек. 1883 год.“.

Първата алинея е собствено повторение на извънстен членъ отъ закона за лихоимството, дѣйствующъ въ Княжеството. Втората алинея е нова. Туряме дата 24-й Декемврий 1883 год., защото него ден третото Обикновено Нар. Събрание е рѣшило да се не занимаватъ съдилищата съ тѣхъ нарѣченитѣ лихварски дѣла. И нѣкои длъжници и да сж искали да си уравнижатъ смѣткитѣ, като сж знаели, че не ще се гледатъ дѣлата, не сж платили дълговетѣ си.

Ив. Стойновъ: Г-да прѣдставители! Договорната лихва по лихоимството не може да бѣде повече отъ 120/0. Но тукъ не е опрѣдѣлено добръ едно нѣщо. Лихви има два вида. Има проста лихва, има и сложна лихва. Ако единъ заимодавецъ обади едно извѣстно лице, ще му иска сложна лихва, защото ще каже, че въ продължение на толкова години, годишната лихва била толкова и толкова, взима първата година, прилага ѣкъмъ общия капиталъ и взима лихва отъ тогава. За това, по-хубаво е да се каже думата „проста“ и съ това ще се обясни законътъ и тогава заимодавецътъ не може да иска сложна лихва, а годишно 120/0, както за първата, тѣхъ и за послѣдующитѣ години, безъ да минава въ главница, а ще бѣде основенъ капиталъ и лихвата. За това слѣдъ 120/0, да се тури думата „проста лихва“. Послѣ ако е годишно по-вече ще се намали на 120/0. Послѣ на мѣсто думата: „тази“, да се каже: „която лихва тече до 24-й Декемврий 1883 год.“.

Доклад.: При всичко, че у насъ съдилищата не присъждатъ сложна лихва, освѣнъ по дѣла по търговския законъ, азъ не съмъ противъ да се каже слѣдъ думата: „годишно“ — „проста лихва“ и да стане члена така: „Договорната лихва, по лихоимскитѣ дѣла, не може да бѣде по-голъма отъ дванадесетъ на стотъ годишно проста лихва;“ а на долу да си остане членътъ както си е.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува членъ 6-й съ поправката на г-на Стойнова. Който го не приема, да си вдигне рѣката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад.: (Чете)

„Чл. 7. Когато въ записа не е показанъ размѣрътъ на лихвата, а се възражава, че е била приложена лихва на капитала или е била платена, длъжникътъ има право да доказва, било чрѣзъ други записи, било чрѣзъ писма или тефтери, било чрѣзъ свидѣтели, било чрѣзъ распитване странитѣ, било най-послѣ чрѣзъ кѣтва повечето незаконна лихва, която е приложена на капитала или е била платена, безъ да е означено това въ записа.“

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 7-й както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне рѣката. (Никой не вдига). Приема се.

Доклад.: (Чете)

„Чл. 8. Когато се докаже, че заемътъ е билъ направенъ съ по-голъма лихва отъ показаната въ чл. 6-й, то повечето приложена на капитала или платена незаконна лихва, се спада отъ капитала, като се смѣта отъ деня, въ който е била приложена на капитала или е била платена.

Ако капиталътъ се погаси съ по-вечето незаконна лихва, която се е приложила на него или е била

платена, заимодавецътъ може да бѣде осъденъ да повърне получената незаконна сума съ нейнитѣ лихви отъ деня, въ който му е била заплатена.“

Въ тоя членъ комиссията е измѣнила думитѣ „осъжда се“ съ думата: „може да бѣде осъденъ.“

Ан. Башевъ: Моля г-на докладчика въ тоя случай да даде обяснение, за да не би при прилагане закона отъ съдилищата да ставатъ недоразумѣния. Може ли единъ длъжникъ-земледѣлецъ въ тѣзи окрѣзи, кѣдѣто ще дѣйствува този законъ, да заведе той искъ срѣщу своя бивши кредиторъ зарадъ туй, че за заема му е зель толкова лихва, съ която нѣколко пѣти се исплащала главницата, и да си иска паритѣ назадъ. Този въпросъ се разисква въ комиссията и се прие, че такава нѣщо не може да сжществува, освѣнъ ако кредиторътъ мисли, че има да зема още отъ длъжника по извѣстенъ лихварски заемъ и заведе дѣло; тогава, ако длъжникътъ смѣта че е наддалъ пари, може въ сжщото врѣме да заяви насрѣщенъ искъ, да му се върне надзетата сума и въ таквъ случай, съдилището може да постанови да му се възвърне. Но самостоятелно да завѣжда длъжникътъ искъ, че билъ далъ по-вече пари отъ колкото трѣбвало, не може. Така ми се струва се разбираше това въ комиссията и така вѣрвамъ ще каже и докладчика за обяснение, за да се забѣлѣжи това нѣщо въ протокола.

Доклад.: Понеже г-нъ Башевъ обясни, какъ се е разбирало това въ комиссията, нѣма нужда да го повтарямъ. (Приема се). (Чете):

„Чл. 9. Издаденитѣ, на основание чл. 939-й отъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила рѣшения, отъ апелативнитѣ съдилища въ Княжеството по лихоимски дѣла и още не изпълнени, се обезсилватъ и на заимодавцитѣ се прѣдоставя право да прѣдвятъ отново прѣдъ надлѣжния мировий или окрѣженъ сѣдъ исковѣтъ, по които сж били постановени тѣзи рѣшения, безъ да се плаща сѣдебно мито, ако такава е било платено.“

Въ този членъ не се измѣнихъ думитѣ „апелативнитѣ съдилища въ Княжеството“ съ „Руссенский Апелативенъ Сѣдъ“, защото има Върховний Кассационенъ Сѣдъ да е прѣпратилъ дѣла на повторно разглеждане въ другъ Апелативенъ Сѣдъ и тоя послѣдния да е издалъ рѣшения. Членъ 939-й отъ Вр. Сѣдебни Правила казва: „Рѣшенията на напрѣжнитѣ турски сѣдове, които (рѣшения) сж влѣзли въ законна сила, но още не сж изпълнени, могатъ да се привождатъ въ изпълнение не иначе, освѣнъ като се разгледатъ отъ подлѣжащия областенъ сѣдъ.“ Иначе трѣбваше да туримъ думата на мѣсто: „апелативни съдилища“ — „Руссенский Апелативенъ сѣдъ“, защото Варненскитѣ и Силистренскитѣ Съдилища спадатъ въ района на Руссенския Апелативенъ Сѣдъ. При това, защото по едно врѣме Руссенския Апелативенъ Сѣдъ взимаше сѣдебни мита, но отсѣгнѣ не взимаше, прибавихъ се тѣзи думи: „ако е взето мито, не може да се вземе втори пѣтъ, когато се прѣдяви искъ по обезсилено турско неиспълнено рѣшение“.

П. Пешевъ: Г-да народни прѣдставители! Позволете ми, щото да искажъ едно мнѣние за не приеманieto на чл. 9-й, тъй както стои въ закона, приетъ отъ комисията, съ съгласието на г-на М-ра на Правосъдието. Азъ съмъ противъ приеманieto на този членъ за това, защото чрѣзъ този членъ Нар. Събрание влиза въ една областъ, която не принадлежи нему. Обезсилването на едно съдебно рѣшение е работа на съдебната властъ, а не и на Нар. Събрание. Защото въ нашата Конституция, както и въ всичките конституции на свѣта, е узаконено едно начало, провъзгласено отъ Монтескию, за раздѣлението на властта — изпълнителната или съдебната и законодателната. Както изпълнителната властъ не може да се намѣси въ прѣрогативитѣ на законодателната, тъй сжщо и законодателната властъ нѣма право да се мѣси въ съдебната и административната власти. Едно Нар. Събрание може да контролира дѣйствиата на изпълнителната властъ, но не може да прави изпълнителни распорѣждания. Напримѣръ, Нар. Събрание не може да назначи единъ Окрѣженъ Управителъ, но то може да поиска смѣтка за дѣйствиата му отъ надлѣжния Министръ. Изпълнителната властъ, пъкъ, не може да издава закони, защото законитѣ се издаватъ само отъ Нар. Събрание. Тъй сжщо, ако Нар. Събрание постанови, да се унищожи извѣстно рѣшение, влѣзло въ законна сила, съ това то си присвоява една властъ, която никакъ не е въ прерогативитѣ на Нар. Събрание. Азъ разбирамъ голѣмата полза и голѣмото значение, което има този законопроектъ за лихонимскитѣ дѣла, но мисля че съ приеманieto на чл. 9-й ще освятимъ едно начало, което е противъ Конституцията и въобще противъ принципа за раздѣлението на властта.

Всѣко едно съдебно рѣшение се издава отъ извѣстно сѣдилище въ името на Негово Царско Височество Княза и това рѣшение, по прѣдмета, за който е издадено, има сила на единъ законъ. Не може друга властъ, която не е издала този законъ, да го отмѣни. Не може едно Нар. Събрание, което не е издало рѣшения, да ги отмѣнява и да влиза въ работата на сѣдилищата.

Има и други съображения, по които съмъ противъ приеманieto на чл. 9-й отъ закона за лихонимскитѣ дѣла. Това съображение е туй, че съ рѣшение, влѣзло въ законна сила, извѣстни лица сж придобили право, гражданско право, и на тия лица не можемъ да имъ отнемемъ правата, придобити по законенъ редъ, който е опрѣдѣленъ отъ Конституцията. Ето защо, азъ моля Нар. Събрание и г-на Министра на Правосъдието да се съгласи, щото едно подобно начало, противно на Конституцията, да се не прилага въ нашитѣ закони, защото съ това ще създадемъ единъ много лошъ прецедентъ.

Ив. Стойновъ: Г-да прѣдставители! Чухте г-на Пешева, защо той не е съгласенъ съ измѣнението на членъ 9-й отъ настоящия законъ. Г-нъ Пешевъ казва, че не може да се смѣсва законодателната властъ съ съдебната; че отмѣняването на едно рѣшение е право на Върховното Сѣдилище, а не на Нар. Събрание. Но

данния случай е случай изключителенъ; защото ний правимъ изключителенъ законъ, а за изключителнитѣ закони се допущатъ и общи изключения. Ако бѣхъ попиталъ и г-на Пешева, защо е този законъ, и той щѣше да каже, че този законъ е за обезпечението интереситѣ на онѣзи, които сж биле онеправдани въ тежкитѣ врѣмена. Тѣзи хора сж имали голѣма нужда отъ пари и правила сж заемъ съ тежка лихва. Не можехме ли ние съ общитѣ закони да рѣшаваме тѣзи дѣла? Белки толкозъ сж кесатъ нашитѣ закони, че не могатъ да удовлетворятъ тази нужда? Но ако се прибѣгне до общитѣ закони, ще се натоварятъ тѣзи хора, които сж взели пари съ тежки лихви, и за това се правятъ изключителнитѣ закони.

Г-нъ Пешевъ, ако бѣше се обѣрилъ къмъ доклада на г-на Министра на Правосъдието, щѣше да види, че прѣзъ 1883 година М-ството на Правосъдието е внесло прѣдложение въ Нар. Събрание и послѣдното е направило распорѣждане, щото до нова заповѣдъ, съдебнитѣ учреждения да не се занимаватъ съ лихварскитѣ дѣла въ Черноморския край на Княжеството и изпълнението на издаденитѣ вече рѣшения, да се спре приврѣменно; и второ, една тричленна комисия, назначена отъ М-ството на Правосъдието, да се испрати, за да изучи на мѣстото лихварскитѣ дѣла, слѣдъ което да изработи и прѣдстави на сжщото М-ство способа за тѣхното разрѣшение. Значи, още въ 1883 година, Нар. Събрание се е погрижило и назначило комисия, която да изучи способа за изравнението на тѣзи лихварски дѣла. И въ данния случай е сжщото, защото отъ освобождението на самъ, всички ония, които сж давали пари подъ лихва, сж прибѣгвали до съдейската помощъ и сж снабдени съ рѣшения или съ изпълнителни листове. Тогава за какво е този законъ? Ние го правимъ това за да иматъ нѣкаква облага хората отъ него, а ако бѣде безъ облага, тогава да не хабимъ напразно врѣмето си. Ако не приемемъ 9-й членъ, тогава не ще имаме и законъ. Тогава ние нѣма да постигнемъ нито една хилядна частъ отъ това, което гонимъ. Имамъ до себѣ си единъ комшия, който ми казва, че всичкитѣ дѣла сж минжли прѣзъ сѣда и има оформени рѣшения. Той е именно прѣдставителътъ отъ Варненския окрѣгъ г-нъ Холевичъ, и азъ у г-на Холевича имамъ пълна вѣра, че той нѣма да хортува работи, които не сж истински.

За това понеже 9-й членъ отъ настоящия законъ е базата или основанието, съ което може да се помогне на населението, то ако той не се приеме, законътъ си нѣма ни мѣстото. Пакъ казвамъ, че ако г-нъ Пешевъ обмислѣше по-добрѣ, щѣше да види, че този членъ е необходимъ за настоящия законъ и нѣмаше да възбужда въпросъ за него. И понеже мисля, че мнѣнието на г-на Пешева е неоснователно, моля Нар. Събрание да приеме този членъ, както е въ законопроекта.

М-ръ Дим. Грековъ: Понеже тукъ се подигна единъ принципиаленъ въпросъ: да ли този чл. 9-й, който сега се разиска, съдържа нѣкои правила, които противорѣчатъ на началата, освятени въ нашата Конституция

и въ всички конституции въобще, зарадъ туй взехъ думата, за да искажъ и азъ мнѣнието си по него. Азъ мисля, че тукъ никакъ нѣма нарушение на конституционнитѣ начала, или, ако искате, нарушение има въ цѣлия законъ, а не само въ частностъ, само въ този членъ; защото всички членове на този законъ докачатъ правата на трети лица, или по-право, на Българскитѣ граждани, които иматъ право на защита отъ законитѣ у насъ, права придобити и които сега се докачатъ съ този законъ. Когато сж правени тия заеми никакътъ особенъ законъ, който да ограничава лихваритѣ, не е съществувалъ. Гдѣто ще се каже, тѣзи хора, — като се постави човѣкъ на началото на свободното търгуване и съглашение, — сж дали паритѣ си съ голѣма лихва може би, по туй нѣщо е станало съ съгласието на тѣзи, които сж земали паритѣ. Вслѣдствие на туй, щомъ съгласието е станало и контрактътъ е сключенъ, тѣ иматъ вече придобити права. Ние тукъ казваме, че нѣма да вземемъ тѣхнитѣ придобити права така, както сж установени въ тѣхнитѣ контракти, но ще ги вземемъ както намѣримъ ние за справедливо и вслѣдствие на туй, има докачение на тѣхнитѣ придобити права. Въ туй отношение, законътъ противорѣчи на освятеното, както въ нашата, тѣй и въ другитѣ конституции начала, че правото на собствеността е свято и неприкосновено. Колкото до въпроса, че тукъ Нар. Събрание съ началата, които се провеждатъ въ чл. 9-й, че лихварски дѣла, които сж вече облечени въ форма на рѣшения, влѣзли въ законна сила, да се повръщатъ да се разглеждатъ отново въ сѣдилищата, щѣло било да влезе въ една областъ, която не е негова, т. е. ще надмине правата, които има и отъ тази законодателна властъ, която му е дадена, ще вземе частъ отъ сѣдилищнитѣ права, права дадени на други лица и учреждения, азъ мисля, че това не е истина. Нар. Събрание ако бѣше взело да се произнася по специални случаи, напр. извѣстно рѣшение, вземено отдѣлно, ако го онищожеше, щѣше да влѣзе въ една областъ, която не е негова, въ областъ чужда; то щѣше да вземе на себе си сѣдебна властъ, щѣше да направи работа, която сѣдилищата само могатъ да правятъ. Да кажемъ, че едно рѣшение е вземено отъ сѣдебнитѣ учрѣждения и е влѣзло въ законна сила, тѣзи учреждения могатъ да дойдатъ и да обезсилятъ туй рѣшение, като кажатъ, че то е било издадено било по свѣдения, които не сж били точни, било по друго нѣщо; но когато законодателното тѣло по законодателенъ редъ рѣшава или изобщо законодателствува върху единъ прѣдметъ, който прѣдставлява нужда да бѣде урегулиранъ чрѣзъ единъ законъ, тогава не може да се каже, че Нар. Събрание върши тукъ работи, които не влизатъ въ неговата компетентностъ и взема върху си сѣдебна властъ. Тукъ цѣльта на този законъ е да гарантира извѣстна категория хора отъ злощастното положение, въ което се намиратъ тѣ, вслѣдствие недобросъвѣстността или голѣмата жадностъ за пари на други хора, които ги експлоатиратъ. Като се вземе това на-

чало прѣдъ видъ, тогава нѣма съмнѣние, че законътъ щѣше да бѣде още по несправедливъ, ако се приемеше, което г-нъ Пешевъ прѣдлага; щѣхъ да се дадатъ по-големи привилегии, по-големи правдини, на хора, които като станали малко по-рано, отишли та завели искове и добили въ рѣцѣтъ си сѣдебни рѣшения. За туй, именно, законодателното тѣло или комиссията, която е изработила този законъ, много справедливо е постъпила, като е казала, че понеже тукъ трѣбва да се помогне на селянитѣ и да не се допусне на извѣстни лихоимци да съоблѣкнатъ населението въ своя полза, то трѣбва да се турятъ всички категории, и тѣзи които иматъ записи и тѣзи, които иматъ рѣшения на рѣцѣ, но още неиспълнени. Ще избѣгнатъ това рѣшение само онѣзи лица, онѣзи лихоимци, които сж успѣли да си прибѣржатъ паритѣ до сега. Защото щѣхме да отидемъ много далечъ, ако бѣхме дали право на тѣзи, които сж платили вече паритѣ, да ги трѣсятъ назадъ. И подиръ туй, трѣбва да се прѣдполага, че тѣзи които сж исплатили паритѣ, ако и да сж станали спрямо тѣхъ извѣстни несправедливости, тѣ сж били по-яки и сж могли да исплатятъ дълга си. А пъкъ тѣзи, които не сж могли да се исплатятъ, ако се допусне да се изпълнятъ взетитѣ на рѣцѣ рѣшения, ще се опрастатъ, може би и цѣли села да запустѣятъ, защото на длъжниците и пепелта отъ огнищата да имъ продаждатъ пакъ ще останатъ борчливи.

Именно, като се има прѣдъ видъ цѣльта на този законъ, като се има прѣдъ видъ, че Нар. Събрание не се произнася само върху единъ случай, върху едно дадено рѣшение, но се произнася по законодателенъ редъ върху цѣла категория дѣла които подпадатъ подъ условията които изброява закона, само по себѣ си се вижда, че нѣма никакво нарушение и Нар. Събрание ни най-малко не може да се каже, че като обезсилва едно рѣшение, съ това упражнява сѣдебна властъ. Напротивъ, то рѣшава по законодателенъ редъ, че такива рѣшения, които подпадатъ подъ категорията на дѣла, които сж изброени въ настояща законъ безъ изключение, безъ да се гледа да ли не прѣтърпѣва Стоянъ, Иванъ или Драганъ загуба въ полза на тогози или оногози, всички нѣма да иматъ сила и че тѣзи хора трѣбва да заявятъ отново исковетѣ си въ сѣдилищата, за да могатъ длъжниците да направятъ възраженията, които закона имъ прѣдоставя. На туй основание, Нар. Събрание може да приеме чл. 9-й отъ настоящия законъ, безъ да се страхува, че ще направи нѣщо непозволено отъ законитѣ и Конституцията.

М-ръ П. Славковъ: Г-да прѣдставители! Азъ ще отговорѣя на г-на Пешова по отношение на казаното отъ него че, ако Нар. Събрание приеме чл. 9-й отъ настоящия Законъ, щѣло било да наруши прѣдписанията и смисълта на нашата Конституция. Законитѣ, г-да прѣдставители, се създаватъ споредъ нуждитѣ на населението. Такава една нужда се появи и ме застави да внесъ настоящия законъ въ Нар. Събрание. Ще бѣдѣ принуденъ да раскажъ на г-да народнитѣ прѣдставители частъ отъ историята по тѣзи лихварски дѣла,

който станяха причина да се внесе настоящия законъ. Знаете, г-да прѣдставители, много добръ, че имаше издадени въ прѣдвечерието на освободителната война, турски рѣшения, които рѣшения, по опрѣдѣление на касацията, се възложиха по касационенъ редъ да се разгледватъ отъ апелативнитѣ сѣдилища. Тамъ не се допускахъ свидѣтели, гледаше се само да ли сж спазени законитѣ при издаването на въпроснитѣ рѣшения. Този лихварски въпросъ, г-да прѣдставители, не е вчерашенъ: той тече, както знаете, още отъ турско време и вижда се, че нѣкои лица съ експлоататорска цѣль постоянно сж се ползували и сж истеглювали извѣстни облаги отъ земледѣлцитѣ: всѣки се е явявалъ прѣдъ тѣхъ и имъ казвалъ: вие сте опропастени понеже сте дадени въ сѣдъ: но лицето, което ще ви помогне съмъ азъ. Земледѣлецътъ, за да бѣде спасенъ, давалъ е мило за драго на това лице, което не се е погрижвало да помогне на земледѣлца. По послѣ явявало се е друго лице и то по сѣщия начинъ да експлоатира населението.

Това нѣщо се е повтаряло и слѣдъ освобождението на България. Нанослѣдкътъ, когато тѣзи дѣла сж се разглеждали въ Русчунската апелация, защитницитѣ на една голѣма частъ длъжници, на цѣло село, или на нѣколко села, не сж се явили. Длъжницитѣ въ телеграмнитѣ си до министерството заявяватъ като казватъ така: „ние бѣхме ограбени, ние бѣхме по единъ разбойнически начинъ излѣгани, нашитѣ защитници злоупотрѣбиха съ довѣрието ни, като не се явиха да ни защитятъ; ако знаехме, че тѣ не ще се явятъ въ сѣдилището, щѣхме да се явимъ ние сами и да възразяваме: сега намъ не се допусихъ това“. Ето защо се е указала една необходима нужда въ защита на земледѣлцитѣ длъжници които сж биле експлоатирани, та се е принудило правителството да даде край на този въпросъ като въ 1883 год., — а и сега въ мое време — се внася той въ Събранието, за да се рѣши отъ него въ този или онзи смисълъ.

Споредъ възгледовете на г-на Пешева, нарушавала се Конституцията съ приеманieto на члена който се прѣдлага. Никакво нарушение не ще стане. Ние имаме законъ за домашнитѣ актове. Домашнитѣ актове нѣколко пѣти се обезсилвахъ, на тѣхъ не се даваше никакво значение, а въ послѣдствие пакъ се поднови тѣхната валидность и въ този интервалъ хората, които имахъ мѣста съ актове въ рѣка и които се мислѣхъ за пълни господари, съ създаването на този законъ за домашнитѣ актове, тѣ имъ се земахъ отъ рѣцѣтъ. Съ създаването на закова за домашнитѣ актове наруши ли Нар. Събрание Конституцията? — Не. Ако Нар. Събрание приеме чл. 9-й, тѣй както е въ законопроекта, никакво нарушение на Конституцията нѣма да стане, а ще направи това, което се гони съ законопроекта, сѣщинската цѣль на когото е: да се даде край на лихварския въпросъ въ тѣзи страни на Княжеството. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ!).

Вас. Холевичъ: Отказвамъ се. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ!).

Прѣсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още по тоя въпросъ? (Гласове: Желаетъ!). Който желаетъ да се говори още да си вдигне рѣката. (Болшинство). Ще се говори още. Думата има г-нъ Пешовъ.

П. Пешевъ: Г-да народни прѣдставители! Нѣма да говоримъ много нито пакъ ще отегчя вашето търпение. Отъ доводитѣ и мотивитѣ, както на г-на М-ра Грекова, тѣй и на г-на М-ра Славкова, които сж най-компетентнитѣ да даватъ обяснения по сѣдебнитѣ въпроси, азъ не можахъ да се убѣдѣмъ, че моето изказано по-рано мнѣние е неправилно. Истина, убѣденъ съмъ отдавна, че има несправедливи рѣшения по лихварскитѣ дѣла, и на това не възразявамъ. Не възразявамъ противъ защитата на лицата, които сж пострадали отъ такива дѣла. Но искахъ да възразя противъ едно освячено начало, искахъ да защитимъ принципа на Конституцията. И пакъ ще повторимъ, че думитѣ на г-на Грекова, че не се нарушавала Конституцията, не сж ни справедливи ни правилни. Защото, съ това което законополага този членъ, не се нарушава само едно рѣшение, но една цѣла категория рѣшения се обезсилватъ отъ Нар. Събрание, а не отъ сѣдилищата. Несправедливъ е аргументътъ и на г-на М-ра на Правосъдието, който ни каза, че съ измѣнението, въ разни времена, силата на закона за домашнитѣ актове, били се сѣщо тѣй измѣнявали единъ видъ рѣшения. По домашнитѣ актове не сж рѣшения. Рѣшенията сж съвършено друго нѣщо, домашнитѣ актове съвършено друго нѣщо. Тѣй щото, повтарямъ, аргументитѣ на г-да министритѣ Славковъ и Грековъ ни най-малко не ме убѣдиха, и моля Събранието да гледа щото въ принципа, освятенъ въ 9—13 членове на Конституцията да се запази.

Доклад.: Една дума само ще кажъ. Споредъ менъ, въпросътъ се обясни. Ние щѣхме да нарушимъ не чл. 13-й отъ Конституцията, а чл. 67-й, ако бихме приели члена само до думитѣ „се обезсилватъ“. По по-надолу казваме: „на заеодавцитѣ се прѣдоставя право да прѣд-явятъ отново исковетѣ“ и прочее. Отъ туй слѣдва, че ние не нарушаваме правата на хората, никому правата не се нарушаватъ: всѣки ще си получи правото, като си докаже сѣщото въ сѣда.

Хр. Дюкмеджиевъ: Г-да прѣдставители! Нуждата която е накарала да се създава новъ законъ, сама по-себе си доказва, че не е могло да се удовлетвори тази нужда съ законитѣ които до сега съществуватъ. Истина, че когато да се съставляватъ закони може да ставатъ и грѣшки; но грѣшкитѣ сж опростими, дѣто е за въ интереса на обществото. Азъ мисля, като оставимъ на страна истинскитѣ права на адвокатството, по убѣждение народнитѣ прѣдставители нѣма да направятъ грѣхъ, а ще направятъ нѣщо истински добро, когато правятъ смѣтка, че правятъ полза на голѣмо общество. Всѣкога законитѣ сж по-снисходителни къмъ обществото, и отговорностъ въ този случай нѣма. Зарадъ това, ако се остави въпроса, може да се критикува цѣль день, че се

нарушавала Конституцията или не. Но азъ мисля, че Конституцията се нарушава тамъ, дѣто се прави зло на народа. Но понеже е за добро, то въѣки може да рѣши, че се прави за общото благо на народа.

Зарадъ туй, като се доста говори по този въпросъ, и като съмъ увѣренъ, че народнитѣ прѣдставители желаятъ да направятъ този законъ, моля да се прѣкратятъ дебатитѣ, защото считамъ, че въпросътъ е исчерпанъ.

М-ръ Ст. Стамболовъ: Г-да прѣдставители! Понеже се хортува за Конституция, и че съ този законъ, който сега се вотира, Нар. Събрание щѣло да ѝ наруши, щѣло било да си присвои права каквито нѣма, рѣкохъ да кажа двѣ три думи зарадъ да се убѣди г-нъ Пешевъ, че не е истина туй което той твърди. Нашата конституция е заета отъ други народи; и, ако искаме да знаемъ гдѣ се зачита най-много правото на собствеността, трѣбва да се търси туй нѣщо въ майката на Конституциитѣ, т. е. въ Английската държава. И тамъ на основание стари закони и на основание на придобити права, хората сж имали имущества. Тѣзи имущества дохождатъ и ги зематъ фермери работници, които сж наемъ сж работили тия земи. И при всичко, че сж сжществували договори, сключени мѣжду тѣхъ и собственицитѣ и сж имали всичката законна сила, понеже сж станали на основание на извѣстни закони, пакъ е билъ принуденъ парламентътъ да зима въ разни врѣмена, разни рѣшения за ограничение и даже унищожение нѣкои отъ придобититѣ права които собственикътъ има.

Г-нъ Славковъ хубаво споменъ, че за изключителни нѣща, за изключителни обстоятелства, нуждни сж и изключителни закони. Едно отъ изключителнитѣ обстоятелства у насъ бѣше прѣминаването собствеността — имуществата отъ рѣка въ рѣка, подиръ създаването на Българската държава. Както знаете, споредъ турския законъ за земитѣ и споредъ Врѣменнитѣ Сждебни Правила, най-необходимото за единъ човѣкъ, за да стане собственикъ, бѣше да има крѣпостенъ актъ. И до когато нѣмаше такъвъ актъ, минжлъ прѣзъ сждебно учрѣждение — защото, колкото трѣбва да се почитатъ коллегиянитѣ учреждения, като окръжнитѣ и апелативнитѣ сдилища, съ сжщата почитъ трѣбва да се ползуватъ и нотариуситѣ, и сждебнитѣ пристави, и всички лица, които въ името на Княза и законитѣ работятъ и рѣшаватъ спороветѣ на хората и вършатъ работитѣ имъ, — до тогава лицето не можеше да се счита за собственикъ. Така бѣше въ първо врѣме. Азъ съмъ билъ адвокатъ и могъ да кажа прѣдъ Събранието нѣколко случая, че като се издаде по тазъ необходимостъ закона за домашнитѣ актове, захванжхъ хората много да прѣпродаватъ и прѣкупуватъ, единъ пжтъ купени имущества, и мнозина, които си бѣхъ дали паритѣ срѣщу записи и се мислѣхъ за ступани на тия имоти, много си испатихъ. Нар. Събрание издаде законъ, като каза, че домашнитѣ актове отъ туй до туй врѣме, иматъ сила на крѣпостни актове. Въ туй обаче врѣме, когато Нар. Събрание прѣдвиджаше този срокъ, имаше хора, които владѣхъ та-

квива имоти съ сждебни актове. И защото бѣхъ захванжли да дохождатъ други хора съ домашни актове, които искахъ да унищожатъ първитѣ, съ което се нарушаваха едни придобити права, даде се срокъ на хората за снабдиване съ сждебни актове. Минж се туй нѣщо и дойде другъ законъ съ който се каза — да се издаватъ актоветѣ по стария законъ съ присѣствието на държавенъ чиновникъ. Подиръ туй измѣни се и тоя законъ, защото пострадахъ интереситѣ на тия, които имахъ домашни актове, защото бѣше казано, че на домашнитѣ актове е дадена сила на крѣпостни актове до като се измине извѣстенъ срокъ и се замѣнятъ съ крѣпостни актове въ сдилището. Но какъ искате сега вие да направимъ, щото и козата да бжде сита и копата цѣла? Това не може. Съмнѣние нѣма, че тукъ се онеправдаватъ нѣкои хора. Може да има отъ тия лихонимци 99⁰/₁₀₀ които сж зимали по 30 на стотѣ и по 40⁰/₁₀₀; но възможно е и даже зная хора въ Балчикъ, които не сж зимали и 12⁰/₁₀₀, като сж въртѣли житарска търговия между населението съ което сж имали зимание даване и когато три години нищо не се е раждало. Тия хора, които не сж лихонимци, а търговци, тѣ сж биле за сиромаситѣ благодѣтели, и таквизъ хора днесъ има, които нѣматъ хлѣбъ да ядятъ. Така щото, нужно бѣше и въ интереса на тия честни заимодавци и търговци, а тѣ сжщо и въ интереса на длѣжнициитѣ, да се направятъ нѣщо за да се откъснатъ едни отъ други, и които иматъ да зиматъ, да си зематъ своето, и които иматъ да даватъ да се отървжтъ. Слѣдователно, въ интереса и на заимодавцитѣ и на тия, които сж имали зимание даване съ тѣхъ, на длѣжнициитѣ и на населението, този законъ трѣбва да се вотира. Защото крайно несправедливо бѣше, гдѣто съ едно рѣшение отъ Нар. Събрание се спираше до сега изпълнението на нѣкои рѣшения и какво ще стане съ тѣхъ, не се знаеше, нито отъ заимодавеца, нито отъ длѣжника. Ето по коя причина се внесе този законопроектъ. За да се внесе този законопроектъ отъ части и азъ съмъ причината. Защото отъ Варненския окръгъ имаше до мене оплакване, че по рѣшения влѣзли въ законна сила пристигнжлъ сждебниятъ приставъ, продавалъ на хората всичко, и до като ние се заставаме да даваме на заселенцитѣ и пари и мѣста и къщи да имъ правимъ, за да не се породи у насъ пролетариятъ, видѣ ми се, че хора, които малко-много съ собствения си трудъ сж постигнжли нѣщо, ще се туржтъ въ трудно и безисходно положение. Тогазъ, на основание на тия доношения, Мин. Съвѣтъ взе рѣшение на своя отговорност да телеграфира да се приостанови тази мѣрка, и зарадъ да оправдае тазъ мѣрка, принуденъ бѣше да внесе въ Нар. Събрание този законопроектъ, който е отъ налѣжаща нужда, и колкото да се вижда той по форма, като че да нарушава Конституцията, туй нѣщо не трѣбва да ни спира, защото то не е вѣрно, и даже да бѣше вѣрно, пакъ не трѣбва да спира Нар. Събрание, да зима такива законодателни мѣрки, които сж изискани отъ нуждитѣ на населението. — Като

знаемъ, че такива лѣща и въ други конституционни и монархически държави ставатъ, и у насъ трѣбва да стане така. Даже тукъ въпросътъ не е толкова сериозенъ, защото не е въпросъ за собственостъ на недвижими имоти, къмъ които се отнасятъ всички законодателства по-сериозно. Туй е за земане—даване. Има рѣшения, издадени по дългове, и изпълнението имъ е спрѣно, но сега трѣбва това спиране да се дигне и спороветъ да се рѣшиятъ. И ние за най-добъръ намѣрихмѣ, разрѣшението на този въпросъ, да стане по начина, както е изложенъ въ този законопроектъ. За това, ще моля Нар. Собрание да приеме чл. 9-й тѣй, както е въ проекта, защото само по този начинъ ще се разрѣши въпросътъ.

Прѣдсѣд.: Има прѣдложение за прѣкращение на дебатитѣ. Ще се вотира. Който не е съгласенъ да се прѣкратятъ по-нататъкъ разискванията, да си вдигне ржката. (Единъ вдига). Прѣкратяватъ се дебатитѣ.

Ще се гласува чл. 9-й тѣй, както се прочете отъ г-на докладчика. Който го не приема, да си вдигне ржката. (Двама вдигатъ). Приема се.

Доклад.: (Чете)

„Чл. 10. По лихониски дѣла, присъденитѣ сумми съ съдебни рѣшения, издадени до влизанието и слѣдъ влизанието въ сила на тоя законъ, се исплащатъ найкъсно въ три години, като се смѣта за първитѣ рѣшения отъ 1 Януарий 1894 година, а за онѣзи, които ще се издадѣтъ отъ влизанието имъ въ законна сила, като се плаща по една трета часть всѣка година.“

Ив. Стойновъ: Г-да прѣдставители! Щомъ приехме въ чл. 9-й, че лихониски дѣла, по които сѣ издадени рѣшения, се обезсилватъ, то азъ мисля, че въ чл. 10-й гдѣто е казано: „до влизанието и слѣдъ влизанието на тоя законъ въ сила“ думитѣ: „до влизанието, и“ сѣ излишни, защото до влизанието му въ сила не може и да има рѣшение, а освѣнъ това и тѣзи рѣшения, които сѣ били въ сила се обезсилватъ; слѣдователно, не могатъ да се приложатъ въ изпълнение до влизанието на закона въ сила. За туй думитѣ: „до влизанието и“ да се исхвърлятъ.

Доклад.: Г-нъ Стойновъ щѣне да бѣде правъ, ако комисията, въ съгласие съ г-на М-ра на Правосъдието, не бѣше видоизмѣнила чл. 10-й отъ законопроекта. Въ първоначалния законъ се говори за всичкитѣ рѣшения издадени въ Княжеството, т. е. онѣзи, които сѣ издадени по същество отъ първа и втора инстанция, а въ видоизмѣнения законъ се говори за онѣзи, които сѣ издадени на основание на турски рѣшения. За туй тѣзи думи сѣ необходими. Тѣ сѣ нужни за онѣзи рѣшения, които сѣ издадени на основание чл. 13-й отъ Конституцията, отъ надлѣжнитѣ български власти, отъ като е дадено право на отвѣтника да се ползува отъ всичкитѣ законни доказателства, за спадане незаконната лихва, съгласно дѣйствующитѣ у насъ процесуални закони.

Ан. Башевъ: Въ допълнение на туй, което каза г-нъ докладчикътъ, за да може да се види, до колко е обстоятелствено, така да кажа, прѣдложението на г-на Стойнова, азъ ще кажа и слѣдующето. Чл. 9-й, който

приехме прѣди малко обезсилва не всичкитѣ рѣшения, издадени до сега по лихониски дѣла, а само онѣзи рѣшения, които сѣ издадени отъ апелативнитѣ съдилища на основание чл. 939-й отъ Врѣменнитѣ Съдебни Правила, който казва, че издаденитѣ турски рѣшения които сѣ влѣзли въ законна сила, но още не сѣ изпълнени, не могатъ да се изпълняватъ въ България прѣди да бѣдѣтъ прѣдставени на апелативнитѣ съдилища, които слѣдъ като ги разгледатъ и одобрятъ, тогава могатъ да ги изпълняватъ. Значи, всички рѣшения, които българскитѣ съдилища сѣ издали по такива дѣла, по състезателенъ редъ, отъ първа инстанция, по подсѣдността и т. н., си оставатъ въ сила. Тѣ не се обезсилватъ, защото по съображенията на комисията въ тѣхъ отвѣтницитѣ сѣ вземали участие по същество на дѣлото, могли сѣ да прѣдставятъ всички доказателства за своята защита. Такива рѣшения влѣзли въ законна сила и да не сѣ изпълнени, могатъ да се изпълнятъ. Чл. 9-й обезсилва рѣшенията, които сѣ издадени на основание турскитѣ рѣшения отъ апелативнитѣ съдилища по исключително съдопроизводство, съгласно Врѣменнитѣ Съдебни Правила. Слѣдователно, има два вида рѣшения. Единитѣ сѣ тѣзи, които сѣ издадени отъ българскитѣ съдилища по състезателенъ редъ въ надлѣжнитѣ инстанции, и които сѣ останали въ сила, а други сѣ тия, които сѣ издадени отъ апелативнитѣ съдилища, на основание 939 ст. отъ Врѣменнитѣ Съдебни Правила. Така щото, тѣзи послѣднитѣ се обезсилватъ, а първитѣ оставатъ въ сила. За туй онѣзи рѣшения, които сѣ издадени отъ българскитѣ съдилища и които оставатъ въ сила, исплащанieto ако не е станало, се извършва въ продължение на три години, начина отъ 1-й Януарий 1894 г. Това услеснение се дава на длъжницитѣ, както и ако въ бѣдѣще единъ длъжникъ бѣде осѣденъ, то трѣбва да плаща по $\frac{1}{3}$ часть на годината отъ дългътъ си. Така рѣши комисията. Като дойде въпросътъ за рѣшенията които оставатъ въ сила, за тѣхъ туку-така веднага ли да се прави това изпълнение и веднага ли съдебниятъ приставъ трѣбва да описва имотитѣ на длъжника — ние приехме едно начало и за единитѣ и за другитѣ. Както за тия рѣшения, които ще се издадѣтъ отъ сега нататъкъ, срокътъ за исплащане на суммата е три години, така също и за рѣшенията, които сѣ издадени по-напрѣдъ, но не сѣ изпълнени, пакъ е същия срокъ. Този срокъ е прѣдвиденъ отъ 1-й Януарий и кредиторътъ е длъженъ да чака длъжникътъ за да си исплати дългътъ въ расстояние на три години. Ето защо, и този членъ трѣбва да се приеме тѣй, както е видоизмѣненъ отъ комисията и както се прочете отъ г-на докладчика.

Ив. Стойновъ: Азъ мисля, г-да прѣдставители, че ние пишемъ закони, а не протоколи, защото вие въ цѣлия тоя законъ нѣма да видите никѣдѣ нищо споменато отъ това, което г-нъ Башевъ каза. Отъ друга страна вие ще видите отъ доклада на г-на М-ра на Правосъдието, че още на 5-й Февруарий 1875 год. по една вѣзирска заповѣдъ е била съставена комисия, която да

прѣгледа тѣзи дѣла; но тази коммисия, не извѣстно по какви причини, не е могла да изпълни своята задача. Като е тѣй, значи вие имате отъ 1875 год., по-рано турски рѣшения по сѣщитѣ тѣзи дѣла. Какъ тѣй да не сѣ изпълнени тѣзи дѣла до сега? Сега за такива едни рѣшения, за каквито говори г-нъ Башевъ, азъ никѣдѣ въ закона не видѣхъ да се говори, а виждамъ, напротивъ да се говори въ чл. 9-й за рѣшения, издадени отъ апелативнитѣ сѣдилища въ Княжеството, на основание чл. 939-й отъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила, и не изпълнени, че се обезсилватъ. За да издаде едно апелативно сѣдилище рѣшение, на основание чл. 939-й отъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила, това става тѣй. Турскитѣ рѣшения се прѣдъявяватъ въ апелативнитѣ сѣдилища, които слѣдъ като ги разгледатъ, издаватъ друго едно рѣшение, съ което правятъ първитѣ валидни и на основание на туй рѣшение отъ апелативното сѣдилище, може да се вземе изпълнителенъ листъ, и да се пристѣпи къмъ изпълнение. Всичкитѣ рѣшения, които идатъ отъ вѣнъ, трѣбва да бѣдатъ въ еднаква форма съ нашитѣ, за да могатъ да бѣдатъ изпълнени. На ли ще минаватъ прѣзъ нашитѣ сѣдилища? Щомъ тѣ ще минаватъ прѣзъ нашитѣ сѣдилища, значи трѣбва да взематъ формата на нашитѣ рѣшения. Турскитѣ рѣшения не могатъ да се изпълнятъ безъ прѣгледване отъ нашитѣ сѣдилища. Азъ не мога да разбера, за какви рѣшения говори г-нъ Башевъ. Гдѣто се казва за стари рѣшения, туй не е истина, и зарадъ туй, когато азъ озаглавихъ рѣчта си съ думитѣ, че ний пишемъ закони, а не протоколи, имахъ прѣдъ видъ това, че въ закона трѣбва да се каже всичко, каквото е нужно, за да може да бѣде ясенъ и да не става недоразумѣние въ сѣдилището при изпълнението му. Въ чл. 9-й казваме, че обезсилваме издаденитѣ рѣшения отъ апелативнитѣ сѣдилища на основание чл. 939-й отъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила, а послѣ казваме въ чл. 10-й „сѣдебни рѣшения издадени до влизанието на закона въ сила“. Това е единъ видъ противорѣчие. Даже да има турски рѣшения, тѣ трѣбва да минаватъ прѣзъ нашитѣ сѣдилища, пакъ ще добиемъ сѣщия резултатъ. Гдѣто ще рѣче думитѣ: „до влизанието и“ въ чл. 10-й сѣ излишни, и азъ съмъ въ правото си да искамъ махването имъ. За туй азъ поддържамъ прѣдложението си, и вѣрвамъ, че както г-нъ М-рътъ на Правосѣдието, тѣй и г-нъ докладчикътъ, а така сѣщо и г-нъ Башевъ, който е комисаръ, ще се съгласятъ за приеманieto му, още по-вече, че като знайтъ твърдѣ хубаво, кога влиза едно рѣшение въ сила, отъ която държава и да било то.

Доклад : Г-да прѣдставители! Ако приемемъ прѣдложението на г-на Стойнова, то ще е равносилно, като да бѣхте приели онази забѣлжка, която се прѣдлагаше по-напрѣдъ за прибавка на чл. 3-й. Трѣбвало би да кажемъ, че еди-кои членове отъ Отоманския Граждански Кодексъ, или отъ еди-кой другъ законъ, оставатъ въ сила. Тукъ нѣма нужда отъ никакво измѣнение, и допълнение защото чл. 9-й е ясенъ и категориченъ. Той казва, че се отмѣняватъ само ония рѣшения, които сѣ издадени

по кассационенъ редъ, на основание чл. 939-й отъ Вр. Сѣдеб. Правила. Всички други оставатъ въ сила. Тукъ не се говори за други рѣшения, освѣнъ за издаденитѣ по цитирания чл. 939-й; слѣдователно, другитѣ рѣшения по „лихварски дѣла“ си оставатъ въ сила, защото за тѣхъ не се казва, че се обезсилватъ. Азъ мисля, че въпросътъ е по-вече отъ ясенъ.

Ст. Поповъ : Азъ г-да прѣдставители, ще кажа нѣколко думи по една друга частъ отъ този членъ.

Както виждате, въ този членъ е казано, че длѣжникътъ ще заплаща присѣдената сума въ разстояние на три години най-късно, като плаща по $\frac{1}{3}$ частъ отъ дългътъ си всѣка година. Обаче тукъ не е казано, какво ще стане, въ случай, ако длѣжникътъ не заплати $\frac{1}{3}$ частъ, ще има ли право заемодавецътъ да вземе изпълнителенъ листъ и да си прибере суммата по установения редъ. Може би ще ми се възрази, че отъ самия членъ се разбира, че такъвъ заемодавецъ ще има право да вземе изпълнителенъ листъ. Ако такова нѣщо се каже отъ г-на докладчика или г-на М-ра нѣма съмнѣние, че то ще бѣде достатъчно, за да се разбере, какъ трѣбва да се тълкува членътъ. Моята цѣль не е да станѣ само да говорѣ, а да се обясни, какъ трѣбва да се тълкува тоя членъ и да не се двоумятъ сѣдилищата при изпълнението му.

Споредъ моето мнѣние, въ всѣки случай, не би било излишно да се приеме отъ Събранието една обяснителна добавка къмъ тоя членъ, която да гласи така: „Въ случай, че длѣжникътъ не заплати доброволно припадащата се $\frac{1}{3}$ частъ, слѣдъ истичанието на всѣка една година отъ общия срокъ, то заемодавецътъ може да поиска принудителното изпълнение на рѣшението, спрямо третата частъ“.

За това, ще моля г-на докладчика да обясни, ако се разбира тоя членъ така, че заемодавецътъ има право да взема изпълнителенъ листъ, тогава азъ съмъ доволенъ.

М-ръ П. Славковъ : Г-да прѣдставители! Азъ съмъ принуденъ пакъ да повторѣ това, което се каза нѣколко пѣти по съдържанието на тоя законъ. Въ чл. 10-й се говори за два вида рѣшения. Първо, рѣшения, които сѣ издадени по надлѣжния редъ отъ нашитѣ сѣдилища и второ турскитѣ рѣшения, които съгласно съ чл. 939-й отъ Вр. Сѣд. Правила сѣ разгледани отъ апелативнитѣ сѣдилища. Този членъ съдържа въ себѣ си разяснения за изпълнението на тѣзи два вида рѣшения. За първитѣ рѣшения, които сѣ издадени отъ българскитѣ сѣдилища, и които Нар. Събрание въ 1883 г. е спрѣло, казва се, че тѣ не сѣ спорни, и не подпадатъ подъ категориата на чл. 9-й, а си оставатъ рѣшения, въ законна сила, но изпълнението на тия рѣшения ще стане въ разстояние на три години. Длѣжникътъ е обязанъ всѣка година да внася по $\frac{1}{3}$ частъ отъ дългътъ си. Пита се: какво ще се прави, ако длѣжникътъ не внася редовно припадащата се частъ отъ дългътъ? Ето какво ще се прави. Ако първата година не внесе $\frac{1}{3}$ частъ, ще се издаде рѣшение на основание на тоя законъ, ще се опише имота му и ще се продаде, за да се вземе припадаю-

щата се частъ, отъ дългътъ. Втората година дължникътъ трѣбва да плати втората трета частъ отъ дългътъ; ако не ѝ плати, ще се издаде рѣшение, ще се опише имота му и ще се продаде срѣщу втората трета частъ отъ дългътъ му на общо основание. Защо да се допълнява чл. 10-й и да се пише това, което е узаконено и така се разбира? Съ длъжниците въ този случай ще се поставя на общо основание тъй, както се поставя съ длъжниците въ други случаи. Тукъ се казва, че дължникътъ трѣбва да плаща по $\frac{1}{3}$ частъ отъ дълга всѣка една година. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ).

Ан. Башевъ: Отказвамъ се.

Прѣдсѣд.: Понеже никой не иска думата, ще дамъ на гласуване. Който не приема чл. 10-й тъй, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Значи, приема се.

Третото четение на този законъ ще стане въ едно отъ идущитѣ засѣдания.

М-ръ Ст. Стамболовъ: Г-да прѣдставители! Споредъ новата Конституция, трѣбва да има още двама министри, съ които да се допълни кабинета, именно Министръ на Общитѣ Сгради, Пжтищата и Сѣобщенията и Министръ на Търговията и Земледѣлието. Освѣтъ това, единъ отъ монтѣ уважаеми бивши колеги, г-нъ Георг. Живковъ, по свои домашни сѣображения не желас повече да остане членъ въ моя кабинетъ. Зарадъ туй, принуденъ бѣхъ, като взехъ мнѣнието на Министерския Сѣвътъ, да се отнѣсж къмъ Негово Царско Височество и да му прѣдложж на удобрѣние лицата, които да влѣзжтъ въ сегашния кабинетъ и да заематъ вакантнитѣ министерства, както и да се нареди управлението на Министерството на Просвѣщенieto приврѣменно. По тая моя постѣжка Негово Царско Височество благоволи да издаде слѣдующия Указъ: (Чете).

„УКАЗЪ

№ 5.

НИЙ ФЕРДИНАНДЪ I.

съ БОЖИЯ МИЛОСТЬ и НАРОДНАТА ВОЛЯ

Князь на България.

По прѣдложение на Нашия Прѣдсѣдатель на Министерския Сѣвътъ и Министръ на Вътрѣшнитѣ Работи, прѣдставено Намъ съ доклада му отъ 19 Ноемврий подъ № 1264.

Прѣдсѣдатель: Д. Петковъ.

Секретари: {
Зах. Градинаровъ.
Д-ръ А. Сарж-Ивановъ.
Д-ръ Т. Гатевъ.
Георги Попповъ.
Андрей Башевъ.
Кръстю Мирски

ПОСТАНОВИХМЕ И ПОСТАНОВЯВАМЕ:

I. Да приемемъ оставката на Министра на Народноето Просвѣщение, г-на Георгя Живкова, и да назначимъ на негово мѣсто ад interim Министръ-Прѣдсѣдателя и Министръ на Вътрѣшнитѣ Работи г-на Стефана Стамболовъ.

II. Да назначимъ Министра на Правосѣдието, г-на П. Славковъ, за Министръ на Земледѣлието и Търговията, а на негово мѣсто за Министръ на Правосѣдието да назначимъ г-на Д-ра К. Помяновъ.

III. Да назначимъ прѣдсѣдателя на VII-то Обикновено Народно Сѣбрание, г-на Д. Петковъ за Министръ на Общитѣ Сгради, Пжтищата и Сѣобщенията.

IV. Испълнението на настоящия Указъ възлагаеме на нашия Министръ-Прѣдсѣдатель и Министръ на Вътрѣшнитѣ Работи.

Издаденъ въ нашата Столица София, на 19-й Ноемврий, 1893 год.

На първообразното съ собствената на Негово Царско Височество ржка написано:

„Фердинандъ“.

(Ржкописескания).

Иор. Йоновъ: Г-да прѣдставители! Понеже прѣдсѣдательтъ на Нар. Сѣбрание г-нъ Д. Петковъ е вече назначенъ за министръ, то азъ моля почитаемото Нар. Сѣбрание още за утрѣ да се постави на дневния редъ въпросътъ за избирание на прѣдсѣдатель, който да замѣсти г-на Д. Петковъ.

Ан. П. Семерджиевъ: Азъ пѣма да говоря по тоя въпросъ, а ще кажж, че комисията по Народноето Просвѣщение е приготвила нѣколко прошения и ако е възможно, сега да се докладватъ, или да се тури този докладъ на дневения редъ за идущето засѣдание.

Прѣдсѣд.: Утрѣ е день, когато се докладватъ прошения.

Дим. Кознички: Азъ мислж, не е азъ още сега да се избере прѣдсѣдатель на Нар. Сѣбрание. (Гласове: Утрѣ).

Ан. Башевъ: Азъ прѣдлагамъ да се тури този въпросъ на дневения редъ за утрѣ. (Гласове: Съгласни).

Дим. Кознички: Тогава, азъ се отказвамъ отъ прѣдложението си.

Прѣдсѣд.: На дневния редъ за утрѣ ще имаме: избирание на прѣдсѣдатель, и докладъ отъ прошетарната комисия.

(Звѣни). Засѣданието се закрива.

(Закрито въ 5 часътъ слѣдъ обѣдъ).

Подпрѣдсѣдатели: {
Хр. П. Никифоровъ
М. Милевъ.

Секретари: {
Д-ръ Л. Золотовичъ.
Д. Йовевъ.
Т. Шунтовъ.
П. Ц. Карамаджрановъ.
Ст. Калчовъ.